

Innst. 240 S

(2011–2012)

**Innstilling til Stortinget
fra kommunal- og forvaltningskomiteen**

Meld. St. 8 (2011–2012)

**Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om Sametingets
virksomhet 2010**

Árvalus 240 S

(2011–2012)

**Gielda- ja hálddašanlávdegotti
árvalus Stuorradiggái**

Mieđ. St. 8 (2011–2012)

**Gielda- ja hálddašanlávdegotti árvalus Sámedikki 2010'
doaimma birra**

Innst. 240 S

(2011–2012)

Innstilling til Stortinget fra kommunal- og forvaltningskomiteen

Meld. St. 8 (2011–2012)

Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om Sametingets virksomhet 2010

Til Stortinget

1. Sammendrag

1.1 Innledning

I meldingen vises det til at Sametingets årsmelding for 2010 ble vedtatt av Sametingets plenum 9. mars 2011. Årsmeldingen er oversendt departementet i henhold til bestemmelsene i sameloven § 1-3. Med meldingen legger regjeringen i tråd med vanlig praksis fram Sametingets årsmelding for Stortinget i en stortingsmelding (jf. justiskomiteens merknader i innstillingen om vedtakelse av sameloven, Innst. O. nr. 79 (1986–1987)).

Sametingets årsmelding har i noen år vært tatt inn som en del av regjeringens melding til Stortinget, men legges nå ved meldingen. Etter departementets vurdering er det konstitusjonelt sett best i tråd med Sametingets uavhengighet fra regjeringen.

Med virkning fra 2012 vurderer regjeringen å legge fram Sametingets årsmelding som vedlegg til budsjettproposisjonen, i stedet for en særskilt stortingsmelding. Bakgrunnen er at Stortinget da kan få behandlet rapportering av Sametingets bruk av budsjettmidler samtidig med øvrig rapportering i statsbudsjettet. Årsmeldingen kan da bli behandlet tidligere i Stortinget enn det som er tilfellet i dag, og behandlingen av årsmeldingen skal bli sett i sammenheng med budsjettbehovene.

1.2 Regjeringens arbeid med samepolitiske spørsmål og oppfølging av Sametingets årsmelding

1.2.1 Sametinget

Sametinget har i årsmeldingen for 2010 omtalt arbeidet som har pågått de siste årene for å finne fram til forbedrede prosedyrer for å involvere Sametinget i arbeidet med å utarbeide regjeringens budsjettforslag for Sametinget og for samiske formål for øvrig (Prop.1 S). Sametinget gir blant annet uttrykk for sin oppfatning av departementenes og regjeringens arbeid med saken.

I det halvårlige politiske møtet mellom same-tingspresident Egil Olli og statsråd Rigmor Aasrud i Karasjok i juni 2011 ble det konstatert at Sametinget og regjeringen ikke fullt ut er enige om hvilke føringer folkerettens regler om urfolk og minoriteter kan antas å gi for departementenes arbeid med regjeringens årlige budsjettforslag til Stortinget. Med dette som bakgrunn ble det likevel enighet om et sett med rutiner som skal følges i kontakten mellom Sametinget og regjeringen om de delene av statsbudsjettet som gjelder samiske formål. Rutinene tar utgangspunkt i dagens praksis og etablerer en fast struktur for møter mellom Sametinget og aktuelle departementer om budsjettsaker. Et særlig viktig hensyn er at regjeringen på et tidlig tidspunkt i budsjettprosessen skal få sjansen til å danne seg et bilde av situasjon og budsjettbehov i det samiske samfunn på ulike områder.

I tildelingsbrevene for 2010 og 2011 til Sametinget fra Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet ber departementet om at det i Sametingets årsrapport redegjøres for bruken av de tildelte midlene, hvilke resultater som er oppnådd og om tilstanden på det enkelte område. Formålet er at Sametingets årsrapport i større grad skal kunne tjene som et grunnlag for departementene i arbeidet med å

utforme de årlige budsjettproposisjonene. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet vil fortsette dialogen med Sametinget om hvordan Sametingets årsmelding kan bli et best mulig grunnlag for departementenes arbeid med statsbudsjettet og for dialog med Sametinget om budsjettspørsmål.

I meldingen fremgår en oversikt over konsultasjoner mellom Sametinget og departementene og direktoratene i 2010 og fram til mai 2011, i henhold til avtale om konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget. Det gjennomføres også faste dialogmøter, og dialog om enkeltsaker mellom departementer og Sametinget og mellom Sametinget og direktorater.

Det har det siste året vært dialog mellom Sametinget og ulike departementer om hvordan konsultasjonsprosedyrene skal anvendes når departementene utarbeider meldinger til Stortinget. Utgangspunktet er at departementene har en plikt til å konsultere «når det overveies lovgivning eller tiltak som kan berøre samene direkte». Stortingsmeldinger er ikke i seg selv et tiltak det skal konsulteres om, men meldingen kan inneholde ett eller flere tiltak som berører samiske interesser. Det vises i meldingen til at det i enkelte tilfeller vil være naturlig at departementet det gjelder, samarbeider med eller konsulterer Sametinget om hele eller deler av en melding.

1.2.2 Sametingets valgmanntall – endring av skjæringstidspunkt fra 2011

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet fastsatte 6. mai 2011 endringer i forskrift om valg til Sametinget av valgmanntallets skjæringstidspunkt fra 30. juni ved forrige sametingsvalg, til pr. 30. juni i valgåret for kommunestyre- og fylkestingsvalg. Forskriftsendringer gjelder fra valg til kommunestyre og fylkesting i 2011. Det er ingen endringer av gjeldende skjæringstidspunkt 30. juni i det året det er valg til Sametinget for å avgjøre valgbarhet og stemmerett.

1.2.3 Likestilling og antidiskriminering

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet varslet i St.meld. nr. 28 (2007–2008) Om Samepolitikken at departementet ville kunne gi faglig og økonomisk støtte til oppfølgingen av Sametingets handlingsplan for likestilling. Et viktig ledd i dette er støtten til å opprette en stilling ved Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter. Stillingen finansieres av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet sammen med Sametinget og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Stillingen knyttes til prosjektet «Likestilling og mangfold i det samiske samfunnet». Tilskuddet til hovedprosjektet gis for en periode på tre år, fra og med siste halvår 2010 til og med første halvår 2013.

Departementet forventer at Sametinget integrerer likestillings- og ikke-diskrimineringsarbeidet i sin virksomhet, og aktivt fremmer økt tilgjengelighet og universell utforming i tråd med ny lovgivning og nasjonale målsettinger.

I 2009 la Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet fram Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering 2009–2012. Sametinget deltar i referansegruppa for planen.

I 2009 bevilget Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet midler til Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LLH) for å tilgjengeliggjøre informasjon på samisk. Det fremkommer av meldingen at arbeidet er påbegynt og skal ifølge LLH fullføres i løpet av 2011.

1.2.4 Samisk statistikk

Faglig analysegruppe for samisk statistikk ble opprettet i 2007 i tråd med pkt. 8 i Prosedyrer for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget, med formål om å styrke faktagrunnlaget for vurderinger og beslutninger i konsultasjoner. Gruppens mandat er å legge fram en årlig rapport med oversikt og analyse av aktuelle utviklingstrekk i det samiske samfunnet. Rapporten skal være en del av kunnskapsgrunnlaget for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget, og i forbindelse med budsjettarbeidet.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet og Sametinget har oppnevnt leder og medlemmer til analysegruppen for neste 4-årsperiode fra 1. oktober 2011. Samtidig er retningslinjene for analysegruppens mandat og virksomhet revidert.

Statistisk sentralbyrå (SSB) har publisert Samisk statistikk 2010, som inneholder statistikk med relevans for samiske samfunnsforhold i Norge, med formål å gi en samlet og oppdatert framstilling av offisiell statistikk.

1.2.5 Det samiske perspektivet i kommunesektoren

Det er etablert et samarbeid mellom Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS), Sametinget, Kommunal- og regionaldepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet hvor målsettingen blant annet er å kartlegge hvilke utfordringer kommunesektoren møter for å oppfylle nasjonale og internasjonale forpliktelser til likeverdige tjenester for den samiske befolkningen.

Nordland er valgt ut til å være pilotfylke for arbeidet med samiske spørsmål i fylkesmannsembetene, med vekt på samarbeid med kommunene. Dette er et toårig prosjekt som ifølge meldingen startet opp høsten 2011 og avsluttes våren 2013. Målet med prosjektet er å få til et systematisk, planmessig og kunn-

skapsbasert arbeid med samiske spørsmål i kommuner med samisk befolkning. Ved avslutning av pilotprosjektet skal fylkesmannen komme med anbefalinger om videre arbeid som vil ha overføringsverdi til andre fylker.

1.2.6 Nordisk samisk samarbeid

SAMARBEID MELLOM MINISTRE OG SAMETINGSPRESIDENTER

Ministrene som er ansvarlig for samiske saker i Finland, Sverige og Norge og sametingspresidentene i de respektive land, etablerte i 2000 et fast samarbeid for regelmessig orientering, drøfting og behandling av samiske spørsmål av felles interesse. Regjeringen anser sametingenes parlamentariske samarbeidsorgan, Samisk parlamentarisk råd, som et viktig organ for det nordiske samarbeidet om samiske saker og et organ som har betydning i internasjonale sammenhenger for et styrket samarbeid urfolk imellom, og mellom urfolk og andre aktører, jf. Meld. St. 6 (2009–2010) Nordisk samarbeid.

NORDISK SAMEKONVENSJON

Høsten 2005 overleverte en nordisk ekspertgruppe sin innstilling med et utkast til en nordisk samekonvensjon. Konvensjonsutkastet tar utgangspunkt i at samene er urfolk i Finland, Sverige og Norge. Utkastet til nordisk samekonvensjon var på høring i de tre nordiske landene i første halvdel av 2006.

En arbeidsgruppe med representanter fra det daværende Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Justisdepartementet, Utenriksdepartementet og Sametinget har arbeidet med oppfølgingen av konvensjonsutkastet i Norge. På bakgrunn av ekspertgruppens rapport og høringsuttalelsene foretok arbeidsgruppen en systematisk gjennomgang av konvensjonsutkastet og vurderte utkastets bestemmelser opp mot nasjonal rett og folkeretten. Arbeidsgruppen avga sin rapport 3. oktober 2007.

På minister- og sametingspresidentmøtet høsten 2010 var det enighet om å sette i gang forhandlinger og et opplegg for hvordan konvensjonsforhandlingene skal gjennomføres. Det første forhandlingsmøtet ble holdt i Stockholm 14.–15. mars 2011. Det legges opp til tre forhandlingsmøter årlig, og målet er at forhandlingene skal være sluttført innen fem år.

1.2.7 Internasjonal politikk

Regjeringens nordområdestrategi ble lagt fram 1. desember 2006. «Nye byggesteiner i nord. Neste trinn i regjeringens nordområdestrategi» ble presentert i mars 2009. Til sammen legger de to dokumentene opp til en helhetlig, koordinert og langsiktig nordområdepolitikk. Regjeringens nordområdepoli-

tikk skal bidra til å trygge urfolkens språk, kultur, næringer og samfunnsliv. Ett av sju satsingsområder er prioriterte urfolkstiltak.

Regjeringen vil legge til rette for at urfolk har vilkår for å delta i prosesser og medvirke i planlegging, beslutninger, forvaltning, overvåkning og forskning for å nyttiggjøre seg de muligheter framtidig utvikling i nord kan gi. Det er avgjørende at den positive utviklingen i nord også oppleves som positiv for berørte urfolk. I satsingen er det lagt vekt på blant annet grenseoverskridende urfolkstiltak innen språk, tradisjonskunnskap, kulturbasert næringsutvikling, kapasitets- og kompetanseoppbygging ved samiske institusjoner og organisasjoner, forskning, formidling og utveksling av urfolks kultur og tradisjoner. I regjeringens nordområdestrategi har den samiske befolkningen også en naturlig plass i den bredere satsningen på folk-til-folk-samarbeidet og kultursamarbeidet over landegrensene i nord. Dette gjelder tiltak for barn og unge og samarbeid innen helse, idrett, frivillighet, språk, kultur, film og kulturelle uttrykksformer som for eksempel festivaler.

Regjeringen har jevnlig møter med Sametinget om nordområdespørsmål. Urfolksspørsmål er tatt opp i bilateralt samarbeid med andre arktiske land. Urfolksrepresentanter og arktiske stater møtes i Arktisk råd. I Barentssamarbeidet deltar urfolkene i regionen aktivt. Fornyings, administrasjons- og kirkedepartementet har bidratt med midler til Barents Indigenous People's Congress og konferansen Co-Existence in the Arctic i 2010. Utenriksdepartementet har bidratt med økonomisk støtte til urfolks deltakelse i Barentsrådets arbeidsgruppe for urfolk (WGIP) og andre grupper. Både Barentssekretariatet i Kirkenes og det internasjonale Barentssekretariatet (IBS) har urfolksmedarbeidere i stillinger innen sin virksomhet.

I felleserklæring om styrking av det grensenære samarbeidet mellom Norge og Russland (2010) er styrking av urfolkskontakter, revitalisering og bevaring av urfolkens tradisjonelle kultur og næringsveier og trygging av urfolks livskvalitet prioritert. Erklæringen følges opp av en gjensidig arbeidsplan (2011).

Utenriksdepartementet og Sametinget har to årlige møter for å drøfte Sametingets internasjonale arbeid og urfolksspørsmål av allmenn interesse og av grenseoverskridende karakter. Sametingspresidenten er fast medlem i den norske delegasjonen på ministermøter i Arktisk råd og Barentsrådet. Sametingsrepresentanter kan også delta ad hoc på andre internasjonale og regionale møter når relevante urfolksspørsmål står på dagsordenen.

Utenriksdepartementet støtter Sametingets internasjonale virksomhet årlig med 1 mill. kroner i henhold til en femårig rammeavtale fra 2009, 650 000

kroner til FN-aktiviteter og 350 000 kroner til deltakelse i Barentsrådet og Arktisk råd.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har tildelt midler til Tromsø universitet til å utarbeide tastaturløsning til bruk i utviklingen av språkteknologisk infrastruktur for små urfolksspråk i Nordvest-Russland. Tana kommune har fått midler til et grenseoverskridende samarbeidsprosjekt om samisk språk og kultur i skole og barnehage i Tanadalen. Videre bidrar departementet med midler til et grenseoverskridende Interreg Sápmi prosjekt, Skoltesamisk kultur over grenser (2010–2013). Departementet har siden 2008 tildelt midler til pilotprosjektet Árbodiehtu – kartlegging, bevaring og bruk av samisk tradisjonell kunnskap ved Samisk høyskole.

Miljødepartementet har opprettet Framsenteret – Senter for klima og miljø i Tromsø som også vil ha fokus på problemstillinger relatert til urfolk. Samisk høyskole er invitert som deltakerinstitusjon i Framsenteret. Over Barents 2020 har Utenriksdepartementet i 2010 satt av 1,4 mill. kroner til to urfolkprosjekter (forprosjekt). Det første gjelder digital infrastruktur for språk, det andre gjelder et samisk kompetansesenter på Kola.

Siden 2009 har Internasjonalt samisk filmsenter (ISF) i Kautokeino mottatt statsstøtte over Kulturdepartementets budsjett. Som et ledd i regjeringens Handlingsplan for kultur i nordområdene er det etablert et treårig samarbeidsprogram mellom Norge og Russland. I programmet er samisk kultur og urfolkskultur trukket frem som et av fem fokusområder i programperioden 2010–2012. Kulturdepartementet har også bidratt til kultursamarbeid innen urfolkskultur mellom Norge og Russland med utgangspunkt i kulturformidlingskontoret som er etablert i Moskva, i et samarbeid mellom Riddu Riđđu og Senter for nordlige folk. Kulturdepartementet har bidratt med midler til næringsutvikling basert på samisk kultur til Hermetikken næringshage i Vadsø, til forberedelse og gjennomføring av et program for samiske kultur-næringsutøvere i Barentsregionen.

1.2.8 Areal og miljøpolitikk

OPPFØLGINGEN AV FORSLAGENE FRA SAMERETTS-UTVALGET 2

Samerettsutvalget 2 (SRU2) avga sin utredning, NOU 2007:13 Den nye sameretten, i desember 2007. Utvalgets bakgrunnsmateriale ble avgitt som en egen utredning, NOU 2007:14 Samisk naturbruk og retts-situasjon fra Hedmark til Troms.

Utvalget har utredet spørsmål omkring retten til og disponeringen og bruken av land og vann i tradisjonelle samiske områder i syv fylker, fra Troms fylke i nord til Hedmark fylke i sør. Enkelte av utvalgets forslag berører også Finnmark fylke.

Utredningen inneholder forslag om enkelte nye lover:

- Lov om saksbehandling og konsultasjoner ved tiltak som kan få virkning for naturgrunnlaget i tradisjonelle samiske områder (saksbehandlings- og konsultasjonsloven)
- Lov om kartlegging og anerkjennelse av eksisterende rettigheter til grunn og naturressurser i de tradisjonelle samiske områdene fra og med Troms fylke og sørover (kartleggings- og anerkjennelsesloven)
- Lov om rettsforhold og disponering over grunn og naturressurser på Hålogalandsallmenningens grunn i Nordland og Troms (hålogalandsloven)
- Det foreligger videre ulike mindretallsforslag.

I tillegg til forslagene til nye lover har utvalget også foreslått en rekke endringer i eksisterende lovgivning, for eksempel i fjellova, reindriftsloven, tidligere bergverksloven og tidligere naturvernloven.

På enkelte av disse områdene har det kommet ny lovgivning etter at utvalget avga sin utredning. Det fremkommer av meldingen at det på enkelte av disse områdene imidlertid er hensiktsmessig å se forslagene i sammenheng med oppfølgingen av NOU 2007:13 for øvrig.

Utredningen fra Samerettsutvalget 2 var på høring fra februar 2008 til april 2009. Det er opprettet en arbeidsgruppe på embetsnivå med deltakelse fra flere berørte departementer.

Ettersom mange ulike interesser er berørt av forslagene fra utvalget, legger departementet opp til en bred oppfølgingsprosess. Det er i 2011 avholdt møter på politisk nivå med henholdsvis Sametinget og berørte fylkeskommuner.

OMRÅDEVERN

Landskapsvernområde i Návetuopmi (Navitdalen) og i Njemenjáiku (Kvænangsbotn) i Troms ble vedtatt av Kongen i statsråd 18. februar 2011. Rohkunborri nasjonalpark i Troms ble vedtatt av Kongen i statsråd 25. februar 2011. Miljøverndepartementet har fått oversendt forslag til verneområde for Goah-teluoppal i Kautokeino kommune, forslag til utvidelse av Øvre Ánarjohka nasjonalpark i Karasjok kommune og forslag til nasjonalpark i Sundsfjordfjellet i Nordland.

Det er konsultert til enighet i vernesakene som omfatter landskapsvernområdene i Návetuopmi (Navitdalen) og Njemenjáiku (Kvænangsbotn) og Rohkunborri nasjonalpark.

Forslag til verneplan for Goah-teluoppal (Finnmark), forslag til verneplan for utvidelse av Øvre Ánarjohka nasjonalpark (Finnmark) og forslag til verneplan for Lahku nasjonalpark (Nordland) er til

sluttbehandling i Miljøverndepartementet, og det skal gjennomføres konsultasjoner med Sametinget så snart som mulig.

KULTURMINNEVERN

Sametinget er, på samme måte som fylkeskommunene, regional kulturminneforvaltning i saker som gjelder samiske kulturminneinteresser. Dette ble understreket ved en lovendring fra og med 1. januar 2009 der Sametinget ble tatt inn i kulturminneloven § 28 (Lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50) som rette myndighet etter bestemmelsene i loven. Sametingets myndighetsområde er avgrenset til samiske kulturminner eldre enn 100 år. Kulturminnelovens virkeområde er hele landet. Det er derfor ikke definert et eget forvaltningsområde for Sametingets ansvar og oppgaver etter kulturminneloven.

Det er videre bredt anerkjent at samiske kulturminner er et viktig dokumentasjonsmateriale for samisk historie og forhistorie. Opprettelsen av en egen kulturminneforvaltning innebærer en anerkjennelse av at det eksisterer en egen samisk fortid.

SAMISK KULTURMINNEFORVALTNING

Forvaltningen er i brev av 20. desember 2004 delegert til Sametinget, inntil en ny forvaltningsordning er avklart.

Sametingets myndighet etter kulturminneloven følger av forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven, vedtatt av Miljøverndepartementet 29. mai 2000.

Sametinget er faglig underlagt Miljøverndepartementet og Riksantikvaren. Vedtak som Sametinget fatter vil kunne påklages til Riksantikvaren. Miljøverndepartementet kan gi generelle retningslinjer for utøvelsen av delegert myndighet.

I tillegg til formell vedtakskompetanse etter kulturminneloven omfatter Sametingets ansvar ivaretagelse av samiske kulturminnehensyn i plan- og byggesaker etter plan- og bygningsloven. Sametinget kan fremme innsigelse der planer er i strid med nasjonale og viktige regionale kulturminneinteresser. I likhet med fylkeskommunen har Sametinget et samordningsansvar og skal involvere forvaltningsmuseene og Riksantikvaren ved behov. Riksantikvaren har etablert rutiner for tilfeller der Sametinget ikke fremmer innsigelse til tross for at kulturminner og kulturmiljøer av nasjonal verdi er truet. I slike tilfeller skal Riksantikvaren varsles, slik at direktoratet kan vurdere å overta planen og eventuelt fremme innsigelse.

Sametinget har undertegnet særskilte samarbeidsavtaler med de fylkeskommunene der samiske kulturminner er vanligst forekommende.

Kulturminneloven § 4 første ledd, siste setning, fastslår at samiske kulturminner som nevnt i loven eldre enn 100 år er automatisk fredet. Det fremkom-

mer av meldingen at det er anerkjent at dagens lovgivning er utfordrende, og departementet har derfor tatt initiativ til å se nærmere på om dagens bestemmelse skal endres ved en lovendring. Målet bør i så fall være at bestemmelsen reflekterer en større grad av forutsigbarhet for eiere og for forvaltningen.

Det fremkommer i meldingen at departementet vil ta initiativ til konsultasjoner med Sametinget i henhold til konsultasjonsavtalen om dette.

Riksantikvarens 10 bevaringsprogram ble varslet igangsatt i St.meld. nr. 26 (2006–2007) regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand. I meldingen ble det foreslått en oppfølging av Sametingets prosjekt om samisk bygningsarv. Departementet følger opp dette med blant annet bevilgninger som sikrer at den automatisk fredete samiske bygningsarven blir kartlagt og gjort tilgjengelig for forvaltningens vurderinger gjennom kulturminnedatabasen Askeladden.

Over kap. 1429 post 50 Tilskot til samisk kulturminnearbeid i Prop. 1 S for Miljøverndepartementet er det for budsjettåret 2011 foreslått en bevilgning på 3 mill. kroner. Videre er det øremerket 1 mill. kroner over underpost 72.5 vern og sikring av freda og andre særleg verdifulle kulturmiljø og kulturlandskap til Ceavccageadge/Mortensnes kulturminneområde i Nesseby kommune. Det fremkommer i meldingen at departementet vil se nærmere på bevilgningene til samiske formål med sikte på justering av disse i samsvar med behovsanalyser på området.

1.2.9 Kultur

Fra 2002 er forvaltningsansvaret for en rekke kulturinstitusjoner og -tiltak overført til Sametinget. Sametinget forvalter en rammebevilgning til kulturformål under statsbudsjettets kap. 320 Allmenne kulturformål, post 53 Sametinget. Departementet viser til at det er Sametingets ansvar å prioritere innenfor denne rammen og sørge for at midlene blir brukt på best mulig måte for å styrke og ivareta samisk kultur.

Bevilgningen til Sametinget til kulturformål under kap. 320 post 53 er i 2011 på nær 67,4 mill. kroner. Siden 2005 er bevilgningen på denne posten økt med om lag 35 mill. kroner.

Under statsbudsjettets kap. 320 Allmenne kulturformål, post 73 Nasjonale kulturbygg, ble det bevilget 7,3 mill. kroner i 2010 til utbygging ved Senter for nordlige folk (tidligere Ája Samisk Senter). Bevilgningen til byggeprosjektet var 5,2 mill. kroner i 2009 og 5 mill. kroner i 2011.

Statsbygg har i 2010 foretatt prosjektering av Saemien Sijte på Snåsa. Prosjektkostnadene finansieres av Statsbygg innenfor husleieordningen. Husleien vil måtte dekkes innenfor de årlige bevilgningene på statsbudsjettets kap. 320 post 53 Samiske kulturformål som forvaltes av Sametinget.

På oppdrag fra Sametinget har Statsbygg igangsatt arbeidet med byggeprogram for Samisk kunstmuseum som vil bli en del av Sámi Vuorka-Dávvirat.

Det fremgår i meldingen at Beaivváš Samiske Nasjonalteater over flere år har hatt en negativ budsjettmessig utvikling sammenlignet med andre nasjonale og regionale teater. Departementet viser til at Sametinget har fått en realvekst på ca. 25 mill. kroner siden starten av kulturløftet, av disse er kun ca. 5 mill. kroner øremerket spesielle formål. Den statlige bevilgningen har dermed lagt til rette for at Sametinget har hatt mulighet til å prioritere økte tilskudd til Beaivváš Samiske Nasjonalteater.

Kulturdepartementet overdro i 2010 statens aksjeandel på 40 000 kroner i Beaivváš Samiske Nasjonalteater vederlagsfritt til Sametinget, jf. vedtak VII, Prop. 1 S (2009–2010) for Kultur- og kirkedepartementet.

Sametinget opplyser i årsmeldingen for 2010 at musikkfestivalen i Kautokeino vil søke Kulturdepartementet om knutepunktstatus. I meldingen vises det til at Kulturdepartementet så langt ikke har mottatt en slik søknad.

Det vises i meldingen til kapittel 4.9 Samiske museer i Sametingets årsmelding, der det uttales at «De samiske museene har ikke fått den økonomiske uttellingen av museumsreformen som var forespeilet. Statsbudsjettet 2010 ga ikke rom for et økonomisk løft for de samiske museene.» I stortingsmeldingen fremkommer det at Sametinget har ansvar for å prioritere mellom de ulike formål innenfor kulturfeltet og må selv ta ansvar for bevilgningene til de samiske museene.

Sametinget viser i sin årsmelding til at ABM-utvikling er lagt ned som eget organ fra 1. januar 2011. I tildelingsbrevet til Norsk kulturråd for 2011 legger Kulturdepartementet til grunn at Norsk kulturråd skal videreføre ABM-utviklings tidligere ansvar for å ivareta samisk kultur og samisk kulturelt mangfold, jf. også kapittel 14 i St.meld. nr. 28 (2007–2008) Om samepolitikken.

I meldingen viser Kulturdepartementet til kapittel 4.15 Medietilbud i Sametingets årsmelding der det heter at:

«Sametinget har tidligere signalisert at vi ønsket en differensiering mellom de samiske skriftspråkene, slik at reglene for pressestøtte til samiske aviser burde endres. Dette standpunktet har Sametinget gått bort fra, men mener fortsatt at det må skje en styrking og utvikling av medietilbudet på lule- og sørsamisk. Det må avsettes midler til dette, men midlene må holdes adskilt fra de ordinære midlene som tildeles samisk presse.»

Kulturdepartementet viser til at det innenfor tilskuddsordningen for samiske aviser er innført et særlig tilskudd til produksjon av avissider på lule- og

sørsamisk. Ordningen er nettopp begrunnet i ønske om å styrke medietilbudet på disse språkene. I 2010 mottok Lokalavisa NordSalten (lulesamisk) og Snåningen (sørsamisk) tilskudd etter denne ordningen. Sametingets anmodning om støtte til et lule- og sørsamisk medietilbud utenfor rammene av tilskuddet til samiske aviser vil bli vurdert i den ordinære budsjettprosessen.

1.2.10 Språk

1.2.10.1 SAMISKE SPRÅK

I meldingen fremkommer det at samiske språk står sterkere i den offentlige bevisstheten enn noen gang før. Det vises til lover og ordninger som ivaretar samiske språklige rettigheter, retten til opplæring i samisk i barnehage og skole samt satsing på kulturhus, språksentre og andre arenaer for bruk av samisk språk.

Det vises videre til at flere og flere kommuner, fylkeskommuner og statlige virksomheter arbeider aktivt for å styrke informasjon på de samiske språkene og bruk av samisk språk innenfor sine virksomheter. De samiske språkene er blitt mer synlige i media.

I meldingen vises det til at man likevel har mange utfordringer for å sikre at de samiske språkene fortsatt skal være levende språk i Norge. Man opplever nedgang i antall barn i samiske barnehager og antall elever som har samisk som 2. språk i grunnskolen. Det er også en liten nedgang i antall elever som tar samisk som 1. språk.

Det vises i meldingen til at lulesamisk og sørsamisk språk er spesielt utsatt på grunn av et mindre antall språkbrukere og på grunn av en langvarig minoritetssituasjon, også innenfor det samiske språksamfunnet. Regjeringen er derfor spesielt opptatt av disse språkene i politikken overfor de samiske språkene, og i handlingsplanen for samiske språk er det lagt spesielt vekt på tiltak for sørsamisk og lulesamisk språk.

For østsamisk/skoltesamisk og pitesamisk språk vil innsatsen dreie seg om å sette i gang lokale og grenseoverskridende språkprosjekter som bygger på den faktiske situasjonen for disse språkene.

Handlingsplan for samiske språk – status og videre innsats

Handlingsplan for samiske språk ble lagt frem i mai 2009. Handlingsplanen har en virketid på 5 år.

Den første statusrapporten på gjennomføring av handlingsplanen, Handlingsplan for samiske språk – status 2010 og videre innsats 2011, ble lagt frem i januar 2011.

Statusrapporten inneholder en rekke tiltak for å styrke revitalisering av sørsamisk og lulesamisk

språk. I meldingen fremkommer at det fra 2011 også vil settes i gang tiltak for revitalisering av samisk språk i det markasamiske området. Midlene forvaltes av Fylkesmannen i Nordland.

Undersøkelse om bruk av samiske språk

I meldingen vises det til at man gjennom arbeidet med Handlingsplan for samiske språk har sett behov for mer systematisert kunnskap om hvor mange som snakker hvert av de samiske språkene og i hvilken sammenheng de bruker språkene. Sametinget, Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet og Kunnskapsdepartementet har derfor våren 2011 tatt initiativ til at det gjennomføres en større språkundersøkelse som kartlegger språksituasjonen på individnivå blant den samiske befolkningen. Rapport fra undersøkelsen skal foreligge våren 2012.

Gjennomgang av samelovens språkregler

På bakgrunn av evalueringen av samelovens språkregler fra 2007 og at forvaltningsområdet for samelovens språkregler er utvidet til å omfatte lulesamisk og sørsamisk språkområde, har Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet satt i gang en gjennomgang av samelovens språkregler.

1.2.11 Barnehage

Sametinget har i samarbeid med Kunnskapsdepartementet laget en veileder til samisk del i rammeplan for barnehager. Det er også laget en informasjonsbrosjyre om samiske barn og to utgaver av barnehagetidsskriftet Sullán.

Som en oppfølging av Handlingsplan for samiske språk er «Temahefte om språkstimulering og språkmiljø i barnehagen» og veilederen «Fra eldst til yngst. Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole» oversatt til sør- og nordsamisk.

I budsjettet for 2010 var det avsatt og tildelt 1 mill. kroner til læremidler til samiske barnehager. Videre var det avsatt 9,905 mill. kroner i tilskudd til samiske barnehager over Kunnskapsdepartementets budsjettkapittel 231 post. 50 i 2010. Asplan Viak har gjennomført en evaluering av tilskuddsordningen til samiske barnehager, der det fremkommer at barnehagene selv opplever at tilskuddene har en betydning både for barnas og de ansattes utvikling av samisk språk, kultur, identitet og ferdigheter.

1.2.12 Opplæringsområdet

Kunnskapsdepartementet har i 2010 bidratt i arbeidet med revisjon av Handlingsplan for samiske språk, der det er omtalt tiltak på alle nivå i opplæringen.

1.2.12.1 GRUNNOPPLÆRING

Det pekes i meldingen på at det stadig er stor mangel på samiske læremidler. I 2009 ble det derfor opprettet en arbeidsgruppe med representanter for Sametinget, Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet. I juni 2010 la gruppen frem en rapport med forslag til tiltak for en mer effektiv utvikling og produksjon av samiske læremidler.

På bakgrunn av mangel på samiske læremidler og tidligere kontakt om samiskopplæringen er det blitt opprettet en samarbeidsgruppe mellom Sverige og Norge for å vurdere hvordan vi kan samarbeide for å bedre samiskopplæringen. I meldingen fremgår det at rapporten fra arbeidsgruppa skal leveres Utdanningsdepartementet og Kunnskapsdepartementet i september 2011.

Utdanningsdirektoratet har på oppdrag fra departementet revidert læreplan for samisk førstespråk og læreplan i norsk for elever med samisk som førstespråk. Det samme gjelder yrkesretting av fellesfag i samiske parallelle, likeverdige planer.

En arbeidsgruppe med representanter for Sametinget, Utdanningsdirektoratet og Kunnskapsdepartementet har drøftet fag- og timefordeling for elever med samiskopplæring. Gruppa leverte sin rapport januar 2011, der det blir foreslått en rekke endringer. I meldingen fremkommer at Kunnskapsdepartementet for tiden vurderer oppfølgingen av forslagene.

Kunnskapsdepartementet har fått tilbakemeldinger på at modellene for beregning av tilskudd for samiskopplæring er kompliserte, og at tilskuddssatsene er for lave. Utdanningsdirektoratet er i 2011 bedt om å foreta en gjennomgang av beregningene av tilskudd og gi en vurdering av behovet for endringer i beregningsmodellene.

Når det gjelder hvordan en skal beregne timer til samiskopplæringen i forbindelse med hospitering, er forholdet drøftet av arbeidsgruppa som i januar 2011 la fram rapporten «Fag- og timefordeling for elever som har samisk opplæring».

Sametinget har også tatt opp med Kunnskapsdepartementet at de har fått tilbakemelding på at kommuner organiserer hospiteringsopphold og beregner timetall for elever som får fjernundervisning ulikt. Blant annet på bakgrunn av tilbakemeldingen fra Sametinget har departementet i 2011 bedt Utdanningsdirektoratet om å kartlegge tilbudet i samisk fjernundervisning, inkludert tilbud om hospiteringsopphold.

Sametinget har blitt jevnlig informert om utarbeiding av stortingsmelding om ungdomstrinnet og om spesialundervisning/endring av det statlige pedagogiske støttesystemet.

Meld. St. 18 (2010–2011) Læring og fellesskap omhandler tiltak overfor barn, unge og voksne. I meldingen omtales blant annet videreføring av Samisk

spesialpedagogisk støtte (SEAD) som en del av det flerfaglige Statped. Statped Nord får SEAD som landsdekkende oppgave. Organiseringen av SEAD har vært drøftet med Sametinget i løpet av meldingsarbeidet.

Samisk høyskole opprettet i 2007 Senter for samisk i opplæringen. Sametinget, Kunnskapsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har i 2010 og 2011 tildelt midler for å føre senteret videre som et prosjekt. Senteret arbeider for å fremme grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving og muntlig framstilling på alle de tre samiske språkene, og har som mål å initiere og delta i forskning. I løpet av prosjektperioden vil det bli vurdert om tildelingen til senteret bør videreføres fra og med 2012. I vurderingen vil det bli tatt hensyn til senterets arbeid med sør- og lulesamisk språk.

Tilsynet som ble startet opp i 2009 for å se på hvordan rettighetene til de samiske elevene blir oppfylt, ble videreført i 2010. Tilsynet som ble gjennomført i åtte kommuner og en fylkeskommune, avdekket avvik i tre kommuner. Avvikene blir i stor grad knyttet til manglende forsvarlig system for de pliktene kommunene har til å gi samiske elever opplæring på og/eller i samisk. På bakgrunn av det lave antallet tilsynsobjekter er det vanskelig å si noe om den generelle tilstanden i sektoren om oppfyltingen av rettighetene til de samiske elevene etter opplæringsloven. Det fremkommer av meldingen at Utdanningsdirektoratet i tildelingsbrevet for 2011 er bedt om at tilsynet videreføres i 2011.

1.2.12.2 HØYERE UTDANNING

Kunnskapsdepartementet har i perioden 2010 til april 2011 arbeidet med tre prosjekter som særlig berører samisk i høyere utdanning:

- Nasjonal rekrutteringsstrategi for samisk høyere utdanning (2011–2014)
- SAK-midler til utvikling av en tolkeutdanning på samiske språk
- Utvikling av en syvende lærerutdanningsregion.

Det vises til meldingen pkt. 2.12.2 for nærmere beskrivelse av prosjektet.

1.2.13 Samisk tradisjonskunnskap – *Árbediehtu*

Samisk høyskoles pilotprosjekt «Árbediehtu – kartlegging, bevaring og bruk av samisk tradisjonell kunnskap» startet opp høsten 2008.

Sametinget, Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet og Miljøverndepartementet har fulgt prosjektet sammen med relevante faginstanser. Det fremkommer av meldingen at man med prosjektet også ønsker å imøtekomme samiske lokalsamfunns behov for å ivareta og videreføre samisk tradi-

sjonell kunnskap, slik at det kan bidra til styrking av samiske lokalsamfunn.

I gjennomføringen av prosjektet har Samisk høyskole samarbeidet med forskergrupper og lokale aktører i sør-, lule- og nordsamiske områder.

En sentral utfordring framover vil være å legge til rette for at tradisjonell kunnskap i sterkere grad enn i dag kan inngå som grunnlag for offentlige beslutningsprosesser, som et supplement til vitenskapelig kunnskap.

I videreføringen av prosjektet ønsker man å utvikle samarbeidsformer mellom fagmiljøer som er knyttet til arbeid med samisk tradisjonskunnskap i de forskjellige nordiske land.

1.2.14 Næring

INNOVASJON NORGE

Sametinget og Innovasjon Norge har hatt en samarbeidsavtale, og arbeider nå med å fornye denne. I forbindelse med forslagene når det gjelder Innovasjon Norge i Ot.prp. nr. 9 (2008–2009) Om lov om endringer i forvaltningslovgivningen mv., ble det gjennomført konsultasjoner med Sametinget.

Som et ledd i forvaltningsreformen er det videre opprettet et samarbeidsforum for Innovasjon Norge mellom eiere og oppdragsgivende departementer. Sametinget inviteres til å delta på møtene i Samarbeidsforum og har deltatt på møter i 2010 og 2011.

JORDBRUK

I Sametingets årsmelding for 2010 er det blant annet nedfelt at det er viktig med landbruk i hele landet, og at man legger vekt på å opprettholde mindre bruk. Det er i meldingen også lagt vekt på behovet for økt lønnsomhet i jordbruket. Det vises i stortingsmeldingen til at disse målsettingene er i samsvar med målene i «Politisk plattform for flertallsregjeringen» for 2009–2013.

Ved jordbruksoppkjørene har regjeringen vektlagt tiltak for distriktslandbruket og en styrking av strukturprofilen til fordel for mindre bruk. Det fremkommer av meldingen at ved de siste jordbruksoppkjørene, inkludert 2010, ble det gjennomført en særskilt satsing på grasbasert husdyrproduksjon.

Det vises i meldingen til at dette er viktige produksjoner innen samisk landbruk. Gjennom denne satsingen gir regjeringen dermed også samisk jordbruk bedre rammevilkår. I 2010 ble jordbruket i Troms påført store klimabetingede avlingsskader. På grunn av det store skadeomfanget ble det utbetalt erstatning med særskilt økt sats for avlingssvikten på eng i fylket.

Tiltakene for samisk jordbruk gjennomføres innenfor den helhetlige landbrukspolitikken.

For å stimulere til et aktivt landbruk i Nord-Norge, og gjennom dette også samisk landbruk, er grovfôrbaserte husdyrproduksjoner kanalisert til Nord-Norge og det gis en kompensasjon for produksjonsulempene gjennom et sett av ulike distriktsdifferensierte virkemidler.

Det ytes ikke bare støtte gjennom økonomiske virkemidler med direkte inntektsvirkning overfor jordbruksforetakene, det satses også på andre ordninger.

Over jordbruksavtalen settes det av midler til Sametingets tilskuddsordninger til næringsutvikling. Dette som et bidrag til utvikling av samisk landbruk. Både Sametinget og departementet har vektlagt god kontakt mellom Sametinget, Innovasjon Norge og fylkesmannens landbruksavdeling i Finnmark og Troms når det gjelder utarbeiding av strategier for investeringsmidlene til jordbruk i regionen.

For å stimulere til næringsutvikling innen og i tilknytning til landbruket, stilles det også til disposisjon flere økonomiske virkemidler over nasjonale ordninger. Dette er ordninger som også foretak innen samisk jordbruk kan søke på.

Sametinget og Landbruks- og matdepartementet har etablert en viktig og fast praksis gjennom møter i forkant av jordbruksforhandlingene, inkludert oversending av skriftlig materiale til departementet. Denne kontakten med Sametinget ble fulgt opp også i 2010.

REINDRIFT

Det fremkommer av meldingen at reindriften alltid har vært oppfattet og akseptert som en helt spesiell samisk næring.

To ganger i året behandler Stortinget reindriftpolitikken, ved den årlige reindriftsavtaleproposisjonen og ved behandlingen av det årlige statsbudsjettet. I forbindelse med de årlige reindriftsavtaleforhandlingene har Sametinget observatørstatus, og følger de løpende forhandlingene. Dette innebærer også at Sametingets representant følger de interne forhandlingsmøtene på statens side. Videre gis Sametinget i henhold til § 4 i Hovedavtalen for reindriften anledning til å uttale seg om reindriftsavtalen før Stortinget behandler den årlige stortingsproposisjonen om reindriftsavtalen.

I sitt innspill til forhandlingene om Reindriftsavtalen 2011/2012 gjentok Sametinget sin anmodning om at det er naturlig at Sametinget blir konsultert om statens tilbud. Landbruks- og matdepartementet imøtekom ikke denne anmodningen. NRL er den reindriftsorganisasjonen staten forholder seg til, og som også skal konsulteres i de tilfeller staten konsulterer med Sametinget på områder hvor reindriften blir berørt. Gjennom de årlige reindriftsavtaleforhandlingene og organisasjonstilskuddet over avtalen til

NRL, forutsettes det at NRL ivaretar reindriften sine interesser.

Forhandlingene om ny reindriftsavtale for 2011/2012 førte ikke fram til en forhandlingsløsning. I henhold til Hovedavtalen og vedlagt sluttprotokoll fra forhandlingene er det statens siste og reviderte tilbud av 17. februar som danner grunnlaget for Reindriftsoppgjøret 2011/2012. I avsluttende forhandlingsmøte ble staten og NRL enige om å praktisere de bestemmelser som følge av Stortingets endelige behandling som reindriftsavtale for 2011/2012, og gjennomføre normale prosedyrer når det gjelder forskrifter og øvrig oppfølging på dette grunnlag, jf. sluttprotokoll fra forhandlingsmøte 17. februar 2011.

I statsråd 1. april 2011 behandlet regjeringen Prop. 84 S (2010–2011) Reindriftsoppgjøret 2011/2012, og endringer i statsbudsjettet for 2011 m.m. Rammen for Reindriftsoppgjøret 2011/2012 er fastsatt til 102 mill. kroner. Inneværende reindriftsavtale har en bevilgning på 101 mill. kroner over statsbudsjettets kap. 1151 Til gjennomføring av reindriftsavtalen. Reindriftsoppgjøret 2011/2012 vil være gjeldende for perioden 1. juli 2011–30. juni 2012.

Landbruks- og matdepartementet legger i sitt forslag til reindriftsoppgjør hovedvekt på tiltak som kan bidra til å bedre gjennomføringen av slaktingen gjennom sesongen og til økt salg. I tillegg legger departementet stor vekt på å stimulere til markedsrettet produksjon og verdiskaping. Erfaringene viser at den gjennomførte omleggingen fra produksjonsnøytrale tilskudd til produksjonsavhengige tilskudd har bidratt til å øke slakteuttaket av rein, og bidratt til økt verdiskaping i reindriftnæringen. Med bakgrunn i denne positive utviklingen, og at det fortsatt foreligger et behov for både å stimulere til økt produktivitet og å redusere reintallet i enkelte områder i Finnmark, innebærer forslaget en videreføring og en videreutvikling av de produksjonsavhengige tilskuddene.

Det vises i meldingen til at reineierne nå viser stor vilje til å øke sitt slakteuttak. Samtidig setter dagens markedsituasjon begrensninger i forhold til slakterienes mottak av rein. Med dette som utgangspunkt har Landbruks- og matdepartementet valgt særlig å prioritere tiltak som kan bidra til å gjenopprette mer normale markedsforhold og på det grunnlaget sikre slakting og omsetning av reinkjøtt. I tillegg tar oppgjøret høyde for en økning i slakteuttaket i forbindelse med distriktenes oppfølging av godkjente bruksregler.

Når det gjelder reindriftskvinnens stilling, vises det til at denne tradisjonelt har vært sterk i reindriften.

Det er en klar tendens at kvinner forlater reindriftnæringen og de samiske bosettingsområdene. For Finnmarks vedkommende er disse utviklings-trekkene særlig markert.

Det fremkommer av meldingen at det er et mål å styrke kvinnens stilling i reindriften. I dette arbeidet er det sentralt hvilken politikktutforming kvinner i tilknytning til reindriften ønsker og etterspør. Det vises i meldingen til at kvinners deltagelse i reindriften i de fleste tilfeller har en positiv innvirkning på økonomien. Kvinners deltagelse er også viktig i en kulturell og sosial sammenheng. I tillegg fremheves det at kvinnene har en sentral funksjon i overføringen av kunnskap om for eksempel språk, duodji (samisk husflid) og matkultur til barn og unge i reindriften.

Ved forhandlingene om Reindriftsavtalen 2010/2011 ble avtalepartene enige om å nedsette en arbeidsgruppe for å gå gjennom og vurdere eksisterende utredningsmateriale. Formålet var å foreslå konkrete tiltak som kan fremme likestillingen i reindriften.

I forkant av forhandlingene om Reindriftsavtalen 2011/2012 mottok avtalepartene rapporten «Likestilling i reindriften». Rapporten viser betydningen av at strategier og tiltak i den kvinnerettede satsingen spenner over et vidt spekter, og at både kortsiktige og langsiktige tiltak bør vurderes i sammenheng. Den viser også betydningen av at mange aktører må engasjeres og ansvarliggjøres i et slikt arbeid.

Det vises i meldingen til at Landbruks- og matdepartementet vil følge opp rapporten på en systematisk og grundig måte.

Forhandlinger mellom Norge og Sverige om en ny reinbeitekonvensjon ble sluttført i februar 2009. Delegasjonene kom da til enighet om utkast til konvensjon med tilhørende vedtekter for de felles forvaltningsorganer som er foreslått opprettet, i tillegg til områdeprotokoll med den geografiske områdefordelingen. Forhandlingsresultatet er overlevert til regjeringene i de to land for videre oppfølging. Konvensjonen har nå vært på høring i begge land. Det fremkommer av meldingen at regjeringen vil komme tilbake til denne saken overfor Stortinget med en proposisjon om samtykke til ratifikasjon. Det er per i dag noe usikkert når en ny konvensjon vil tre i kraft.

I meldingen vises det til Sametingets årsmelding side 85 hvor Sametinget tar opp likebehandling når det gjelder avgiftslette for investering og drift av driftsmidler for reindriften. I denne forbindelse vises det i meldingen til Prop. 1 LS (2010–2011) Skatter og avgifter 2011, hvor Finansdepartementets vurdering av Norske Reidriftsamers Landsforbunds forslag i tilknytning til dette går fram.

ARBEIDET MED MELDING TIL STORTINGET OM LANDBRUKS- OG MATPOLITIKKEN

Det vises i meldingen til at Landbruks- og matdepartementet nå arbeider med en melding til Stortinget om landbruks- og matpolitikken. Meldingen skal ha

en helhetlig tilnærming til landbruks- og matpolitikken, og omhandle verdikjedene på landbruks- og matområdet fra forbruker, via foredlingsledd, handel og ut til forbruker.

PÅKJØRSLER AV REIN

Jernbaneverket har på oppdrag fra Samferdselsdepartementet utarbeidet en handlingsplan mot dyrepåkjørsler med tog. Handlingsplanen fokuserer på påkjørsler av elg, rein og sau. Jernbaneverket har satt som mål i første omgang at påkjørte dyr reduseres fra 2 275 i 2010 til 1 400 i 2013.

KYSTFISKEUTVALGET FOR FINNMARK

Sametinget prioriterer arbeidet med anerkjennelse og styrking av sjøsamiske rettigheter og arbeider aktivt med oppfølging av innstillingen til Kystfiskeutvalget for Finnmark, NOU 2008:5. Under den siste politiske konsultasjonen i Nesseby 9. mai 2011 kom Fiskeri- og kystdepartementet og sametingsrådet til enighet om et sett med tiltak i oppfølgingen av Kystfiskeutvalget for Finnmark. De er samtidig enige om at de har en noe ulik forståelse av hvor langt folkeretten går i fiskerispørsmål, men har valgt å løfte blikket over den prinsipielle uenigheten og konsentrere seg om det materielle innholdet i tiltakene. I forslagene til tiltak ligger det blant annet en lovfesting av retten til fiske – på visse vilkår, en tilleggskvote til åpen gruppe og en mulighet til å styrke den lokale innflytelsen i fiskeriforvaltningen. Sametingets flertall vedtok i plenum 9. juni 2011 forslagene til tiltak. Sametinget tok samtidig forbehold om at de vil jobbe videre med å få anerkjent historiske særrettigheter til fiske og å øke medbestemmelsen i den lokale fiskeriforvaltningen.

Det fremkommer av meldingen at den videre prosess er at regjeringen skal legge saken fram for Stortinget.

FISKERIREGULERINGER/KONGEKRABBE

I tilknytning til reguleringen av ulike fiskerier har det i 2010 og 2011 vært avholdt flere møter mellom Sametinget og Fiskeridirektoratet, og mellom Sametinget og Fiskeri- og kystdepartementet. Sametinget har gitt uttrykk for at de har et godt samarbeid med Fiskeridirektoratet om fiskerireguleringene, og høsten 2010 ble de enige om mer formelle prosedyrer som skal utprøves i tilknytning til slike saker i 2011.

Sametingspresidenten har overfor Fiskeri- og kystdepartementet understreket at fiskerireguleringene fra deres ståsted har utviklet seg i en positiv retning, og at Sametinget er særlig fornøyd med reguleringene for fangst av kongekrabbe.

HAVBRUK

Når det gjelder konsultasjon med Sametinget om fremtidige prosesser om oppdrett av torsk og laksefisk, fremgår det av meldingen at Fiskeri- og kystdepartementet vil legge til grunn at det i akvakulturloven er inntatt et eget kapittel om urfolks rettigheter. Det fremgår av kapitlet at urfolk ikke har særskilte fortrinn fremfor andre søkere ved tildeling av akvakulturtillatelser. Samiske fiskerier vil imidlertid kunne ha et særskilt vern mot lokalisering av akvakultur på tradisjonelle fiskeplasser. Fiskerimyndighetene må vurdere dette hensynet under behandlingen av søknader om akvakulturtillatelser. Fremtidige konsultasjoner med Sametinget om oppdrett må ses i lys av dette.

LOKAL FORVALTNING AV FISK OG FISKET I TANAVASSDRAGET

En forskrift om lokal forvaltning av fisk og fisket i Tanavassdraget ble vedtatt av Kongen i statsråd 4. februar 2011. Forskriften følger opp finnmarksloven, der det er slått fast at lokalbefolkningen langs Tanavassdraget har særskilte rettigheter til fiske på grunnlag av lov, alders tids bruk og lokal sedvane.

Forskriften innebærer at det opprettes et lokalt forvaltningsorgan for Tanavassdraget: Tanavassdragets fiskeforvaltning. Oppgaver som tilrettelegging av fisket, fiskeoppsyn, fangstrapportering og salg av fiskekort overføres fra statlige myndigheter til det lokale forvaltningsorganet. Regler for fisket etter laks i vassdraget følger imidlertid i all hovedsak av en norsk-finsk overenskomst, og den norske og finske staten vil fortsatt ha ansvaret for å sikre en bærekraftig utnyttelse av fiskeressursene.

Tanavassdragets fiskeforvaltning skal ha ni representanter. Fem oppnevnes av laksebreveierne, det vil si innbyggere som har rett til å fiske med garn og stengsler. Kommunene Tana og Karasjok oppnevner hver to representanter med stangfiskerett. Forvaltningsorganet ble konstituert 29. mars 2011.

Tanaelvas lakseoppsynskasse (Tanakassa) forvaltes av fylkesmannen i Finnmark, og er overført til det nye forvaltningsorganet Tanavassdragets fiskeforvaltning (TF) i revidert nasjonalbudsjett for 2011, i forbindelse med overgangen fra statlig til lokal forvaltning.

RAMMEAVTALE OM REGULERING AV LAKSEFISKE I NORD-TROMS OG FINNMARK

Sametinget og Miljøverndepartementet inngikk i november 2010 en rammeavtale som skal sikre at rettighetshaverne blir ytterligere involvert i arbeidet med å regulere laksefisket i Nord-Troms og Finnmark. I henhold til avtalen ble det i februar 2011 opprettet et bredt sammensatt arbeidsutvalg som skal legge et felles grunnlag for konsultasjoner mellom

miljøvernmyndighetene og Sametinget om regulering av laksefiske i Nord-Troms og Finnmark fra 2012. Arbeidsutvalget ledes av Direktoratet for naturforvaltning og består av representanter for Finnmarkseiendommen og andre rettighetshavere til fiske i sjø og elv, Sametinget, Fylkesmannen i Finnmark og Fylkesmannen i Troms.

ROVVILTFORVALTNING

Gjennom en endring i rovviltforskriften 27. september 2010 fikk Sametinget større innflytelse i rovviltforvaltningen. I november 2010 oppnevnte sametingsrådet to nye medlemmer i rovvilt-nemndene i region 6, 7 og 8 og ett nytt medlem i region 5.

ENERGIANLEGG MV.

Når det gjelder klagesaken om ny 132 kV kraftledning i Vevelstad og Brønnøy viser Olje- og energidepartementet til at det ble avholdt tre konsultasjoner med Sametinget og berørt reinbeitedistrikt. Det var ikke mulig å oppnå enighet om trasévalget for kraftledningen. Gjennom de tre konsultasjonene mellom departementet, reinbeitedistriktet og Sametinget ble det gjennomført en god og solid prosess som styrket beslutningsgrunnlaget i klagesaken.

Reinbeitedistriktet opplyste at reinen passerer under den eksisterende kraftledningen, fordi dyrene gradvis har vent seg til ledningen over tid. Departementet la i sitt vedtak til grunn at den samme tilvenning også vil skje med hensyn til den nye kraftledningen.

1.2.15 Barnevern

Videreutdanningen Barnevern i et minoritetsperspektiv startet opp høsten 2008 og ble videreført i 2009. Det samiske perspektivet var vektlagt i utdanningen. Videreutdanningen er nå evaluert, og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) vil på bakgrunn av evalueringen vurdere en eventuell videreføring av dette videreutdanningstilbudet.

På Sametingets initiativ er det innledet konsultasjoner vedrørende oppfølgingen av NOU 2009:8 Kompetanseutvikling i barnevernet. Bakgrunnen var at Sametinget mente at utredningen ikke i tilstrekkelig grad omtalte samiske barns rettigheter.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har i 2010 også gjennomført konsultasjoner med Sametinget i forbindelse med utarbeidelse av forslag til forskriftsendringer om styrket tilsyn med å ivareta samiske barns språk og kultur i barnevernet.

Forslag til endringer i forskrift av 18. desember 2003 nr. 1659 om fosterhjem, og i forskrift av 11. desember 2003 nr. 1564 om tilsyn med barn i barnevernsinstitusjoner for omsorg og behandling, ble

sendt på høring høsten 2010. Det vises i meldingen til at målet med forslagene er å tydeliggjøre at det skal føres tilsyn med at samiske barns rett til å ivareta språk og kultur følges opp i fosterhjem og barnevernsinstitusjoner. Forslagene er utformet etter konsultasjoner mellom Sametinget og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

I tillegg kan det nevnes at Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet samarbeider med Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet og Sametinget, gjennom handlingsplan for samiske språk, om tilrettelegging og erfaringsutveksling for samiskspråklige arenaer for barn og unge på fritidsområdet.

Det ble 26. oktober 2010 holdt konsultasjon mellom Sametinget og Justisdepartementet om tiltak for å legge til rette for bruk av barnehus, også for samiske barn. Konsultasjonen er fulgt opp i 2011 i samarbeid med Sametinget og Politidirektoratet. Det tas sikte på gjennomføring av en plan for kompetanseheving på dommeravhør og behandling av overgrepssaker i politiet, utarbeide en strategi for å identifisere språk og kultur hos barn der det er mistanke om overgrep, og å styrke og utvikle språk- og kulturkompetanse i barnehusene i løpet av 2011 og 2012. Det skal legges til rette for å gjennomføre tiltak for å styrke tverrfaglig kompetanseutvikling når det gjelder arbeidet med seksuelle overgrep og vold mot barn, dette gjelder også barn med samisk bakgrunn.

1.2.16 Helse, sosial og omsorg

NASJONAL HELSE- OG OMSORGSPLAN

Helse- og omsorgsdepartementet innledet dialog med Sametinget for å få innspill til arbeid med Nasjonal helse- og omsorgsplan (NHOP) og nye lover som folkehelselov og lov om kommunale helse- og omsorgstjenester. I arbeidet med folkehelseloven er det i tråd med innspill fra Sametinget gitt en omtale av lovforslagets betydning for den samiske befolkning flere steder i proposisjonen, samt i merknad til lov. Sametinget har bedt om at det i § 6 i lovforslaget tas inn at «kommunen skal i sin planstrategi sikre at den samiske befolknings behov blir vektlagt og ivaretatt». Det er ikke enighet om å ta inn en slik formulering i lovtekst blant annet fordi en slik bestemmelse vil gjelde kommunens planlegging etter plan- og bygningsloven hvor samiske interesser er ivaretatt.

I arbeidet med forslag til lov om kommunale helse- og omsorgstjenester (Prop. 91 L (2010–2011)), er det i tråd med innspill fra Sametinget i proposisjonen gitt en omtale av lovforslagets betydning for den samiske befolkningen. Det er vist til at lovforslaget, og annet relevant regelverk, inneholder flere generelle bestemmelser som vil sikre at samiske hensyn blir ivaretatt i alle kommuner.

I proposisjonen er det i bestemmelser, også i lovens formålsbestemmelse, påpekt viktigheten av at samiske hensyn og rettigheter etter sameloven blir ivaretatt. Det er også inntatt en særregulering i form av at kommuner innenfor forvaltningsområdet for samiske språk skal sørge for at samiske pasienters og brukeres behov for tilrettelagte tjenester blir vektlagt ved utforming av tjenesten, jf. lovforslaget § 3–10 fjerde ledd. I konsultasjonene ønsket Sametinget å utvide denne bestemmelsen til også å gjelde kommuner utenfor forvaltningsområdet for samiske språk. Helse- og omsorgsdepartementet har ikke imøtekommet dette, og i proposisjonen er det vist til at en slik utvidelse vil ha administrative og økonomiske konsekvenser som ikke er utredet.

For å få bedre kunnskap om lokale samiske forhold, og for å informere om samhandlingsreformen og arbeidet med NHOP og nye lover, har Helse- og omsorgsdepartementet i samarbeid med Helsedirektoratet vært på besøk i kommunene Kautokeino, Karasjok, Tysfjord, Steigen, Hamarøy og Snåsa.

Det har i tillegg vært gjennomført én konsultasjon med Sametinget i forbindelse med utarbeidelse av oppdragsdokumentet for 2011 til de regionale helseforetakene. Det ble her oppnådd enighet om teksten i dokumentene.

Oslo kommune, fylkeskommunene og Sametinget fremmet forslag til folkevalgte kandidater i forbindelse med oppnevning av de nye styrene for de regionale helseforetakene.

EN KRIMINALOMSORG TILPASSET SAMISKE INNSATTES BEHOV

Når det gjelder samiske domfelte har kriminalomsorgens oppmerksomhet i hovedsak vært rettet mot tiltak for å ivareta muligheten til å benytte og bevare samisk språk. Grunnloven § 110a må imidlertid fortolkes slik at det påhviler myndighetene å tilrettelegge soningsforholdene slik at det tas hensyn til samisk kultur og samfunnsliv i videre forstand der det er praktisk mulig. På bakgrunn av disse forhold har Justisdepartementet nedsatt en arbeidsgruppe som skal gjennomgå soningsforholdene for samiske innsatte. Gruppen har fått utsatt frist for levering av rapport, fra 30. juni 2011 til 31. desember 2011.

Domstoladministrasjonen opprettet våren 2010 en arbeidsgruppe som fikk i oppdrag å utrede ulike problemstillinger knyttet til den samiske dimensjon i rettsvesenet. Arbeidsgruppen overleverte sin rapport til Domstoladministrasjonen 17. januar 2011. Domstoladministrasjonen har sendt rapporten på høring.

1.2.17 Arbeids- og velferdsetaten

Arbeidsdepartementet er i likhet med Sametinget opptatt av å sikre at de samiske brukerne i Nav-systemet

met blir møtt med samisk språk og kulturkompetanse, og kunnskap om samiske samfunnsforhold.

I 2010 ble de samiske sidene videreutviklet på nav.no for å øke tilgangen til å publisere nyhetsartikler om fag og stønader. All informasjon og alle skjema som oversettes til samisk blir publisert på de samiske sidene på nav.no.

I siste kvartal 2010 gjennomførte Arbeids- og velferdsdirektoratet en spørreundersøkelse blant medarbeiderne ved Nav-kontorene i de fem kommunene i Finnmark som inngår i forvaltningsområdet for samisk språk. Resultatet fra denne undersøkelsen vil danne grunnlag for prioriteringer av oversettelser til samisk i 2011.

I henhold til departementets tildelingsbrev til Arbeids- og velferdsdirektoratet for 2011 skal Arbeids- og velferdsetaten fortsette arbeidet med å sikre at etatens informasjonsmateriell, søknadsskjema, vedtak mv. skal være utformet på et klart og forståelig språk for brukerne. Arbeids- og velferdsetaten skal ha oppmerksomhet rettet mot behovet for oversetting av sentral informasjon og bruk av tolk. Arbeids- og velferdsetaten skal fortsette å følge opp tiltakene som fremgår av handlingsplanen for samiske språk.

Erfaringene fra den første samiske brukerundersøkelsen i Finnmark i 2009 tilsa at samiske brukerundersøkelser bør være en del av et større opplegg. Det ble ikke gjennomført en egen samisk brukerundersøkelse i 2010, men i stedet ble det arbeidet med å integrere samiske brukerundersøkelser i de lokale brukerundersøkelsene. Finnmark skal gjennomføre lokale brukerundersøkelser ved alle Nav-kontor første halvår 2011.

I henhold til tildelingsbrevet for 2011 skal Arbeids- og velferdsdirektoratet gjennomføre årlige brukerundersøkelser og spesialundersøkelser.

Personbrukerundersøkelsen som gjennomføres i 2011, må særlig kunne belyse brukernes vurderinger av informasjonsarbeidet på pensjonsområdet rettet mot de seks årskullene som kan ta ut alderspensjon fra folketrygden etter nye fleksible uttaksregler. I samiske områder skal det jevnlig gjennomføres lokale brukerundersøkelser.

2. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Lise Christoffersen, Håkon Haugli, Hilde Magnusson, Ingalill Olsen og Eirik Sivertsen, fra Fremskrittspartiet, Gjermund Hagesæter, Morten Ørsal Johansen og Åge Starheim, fra Høyre, Trond Helleland og Michael Tetzschner, fra Sosialistisk Venstreparti, lederen Aksel Hagen, fra

Senterpartiet, Heidi Greni, og fra Kristelig Folkeparti, Geir Jørgen Bekkevold, viser til Meld. St. 8 (2011–2012) Sametingets virksomhet 2010.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at staten Norge opprinnelig er etablert på territoriet til to folk, samer og nordmenn, og at begge folkene har den samme rett til og det samme krav på å kunne utvikle sin kultur og sitt språk. Samene er et urfolk som har et folkerettslig krav på et særlig kulturvern. Flertallet viser til at Sametinget er etablert gjennom sameloven for å etterleve Grunnloven § 110 a. Dette gir Sametinget en særstilling som folkevalgt organ med stor frihet. Sametinget har derfor også ansvar for de forvaltningsområder de er tillagt og prioritering av ulike formål innenfor de rammer som er til rådighet.

Flertallet har merket seg at det fortsatt er uenighet mellom Sametinget og regjeringen om hvilke føringer folkerettens regler om urfolk og minoriteter kan antas å gi for departementenes arbeid med regjeringens årlige budsjettforslag til Stortinget. Flertallet har merket seg at det likevel ble enighet om et sett med rutiner som skal følges i kontakten mellom Sametinget og regjeringen om de delene av statsbudsjettet som gjelder samiske formål. Flertallet ber om at det blir arbeidet videre med disse spørsmålene med sikte på å få en prosess som begge parter kan enes om.

Flertallet viser til at satsingen på samiske språk er helt sentral for å sikre den samiske kulturen. Flertallet er kjent med de utfordringer som finnes når det gjelder å finne tolker, særlig til lule- og sørsamisk. Flertallet mener også at Sametinget har en særlig oppgave i å bistå kommuner i det samiske språkområdet med utarbeiding av læremidler for opplæring i samisk. Flertallet har i møte med Kåfjord kommune blitt gjort kjent med at Kåfjord i stor grad utvikler læremidler og læreplaner for egen regning. Flertallet mener at Sametinget har en viktig rolle i å bistå og koordinere i dette arbeidet.

Flertallet har merket seg at regjeringen, med virkning fra 2012, vurderer å legge frem Sametingets årsmelding som vedlegg til budsjettproposisjonen. Flertallet vil understreke betydningen av at Stortinget jevnlig debatterer samiske spørsmål, og viser til at behandlingen av Sametingets årsmelding årlig gir en slik anledning. På denne bakgrunn ber flertallet om at Sametingets årsmelding fortsatt legges fram som egen sak for Stortinget.

Flertallet slutter seg til regjeringens ønske om hurtigere behandling av Sametingets årsmelding, og ber om at regjeringen fortsatt bidrar til dette.

Flertallet har for øvrig ingen merknader, og foreslår at meldingen vedlegges protokollen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at enhver med norsk statsborgerskap har de samme grunnleggende demokratiske, politiske og sivile rettigheter og friheter.

Disse medlemmer tar sterk avstand fra at kulturell bakgrunn avgjør stemmerett og valgbarhet i sametingsvalg, og viser til Fremskrittspartiets grunnleggende menneskesyn om respekt for enkeltindividet uavhengig av kulturell bakgrunn eller etnisk opprinnelse. Disse medlemmer mener at et politisk system bygd på kulturell eller etnisk tilhørighet er helt uakseptabelt, da dette skaper grobunn for konflikter.

Disse medlemmer påpeker at det å gi samene politiske, eiendomsrettslige eller andre særrettigheter skaper en farlig presedens, fordi samene ikke er i nærheten av å være den største minoriteten i Norge. Særlig i Oslo-området finnes det mange grupper som, over tid, kan gjøre krav på de samme rettighetene som Stortinget har gitt samene.

Etter disse medlemmers syn er ikke samene å betrakte som et urfolk, men som en nasjonal minoritet på linje med jøder, norskfinner (kvener), finn-skogfinner og tatere.

Disse medlemmer viser til at grunnlaget for Sametinget er Samerettsutvalget, som ble oppnevnt

ved kronprinsregentens resolusjon 10. oktober 1980 som et ledd i arbeidet for å skape forsoning etter konflikten om Alta-vassdraget. Prosessene som senere har gitt samer en rekke særrettigheter ble med andre ord satt i gang for å skape innenrikspolitisk ro, og ikke nødvendigvis for å styrke urfolks rettigheter eller leve opp til internasjonale konvensjoner.

Disse medlemmer vil ikke ta stilling til enkeltkapitler i Meld. St. 8 (2011–2012) ettersom disse medlemmer foreslår å avvikle Sametinget, og viser i denne forbindelse til sitt alternative statsbudsjett med tilhørende merknader i Innst. 16 S (2011–2012), jf. Prop. 1 S (2010–2011), samt Innst. 134 S (2011–2012), jf. Dokument 8:154 S (2010–2011).

3. Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og råår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Meld. St. 8 (2011–2012) – om Sametingets virksomhet 2010 – vedlegges protokollen.

Oslo, i kommunal- og forvaltningskomiteen, den 17. april 2012

Aksel Hagen

leder

Trond Helleland

ordfører

Árv. 240 S

(2011–2012)

Gielda- ja hálddašanlávdegotti árvalus Sámedikki

Died. St. 8 (2011–2012)

Gielda- ja hálddašanlávdegotti árvalus Sámedikki 2010' doaimma birra

Stuorradiggái

1. Čoahkkáigeassu

1.1 Álggahus

Diedáhusas čujuhuvvo ahte Sámedikki dievasčoahkkin dohkkehii Sámedikki 2010 jahkediedáhusa njukčamánu 9. beaivvi 2011. Sámelága § 1–3 mearrádusaid mielde lea jahkediedáhus sáddejuvvon departementii. Nugo dábálaččat ge, de ovddida ráđdehus dáikko bokte Sámedikki jahkediedáhusa Stuorradiggái stuorradiggediedáhussan (vrd. Justisálávdegotti mearkašumiid sámelága dohkkehanevttohussii, Innst. O. nr. 79 (1986–84)).

Sámedikki jahkediedáhus lea muhtun jagiid leamaš oassin ráđdehusa diedáhusas Stuorradiggái. Muhto dál dat ovdanbiddjojuvvo mielddusin danin go dat heive buoremusat Sámedikki sorjjasmeahttuvuhtii ráđdehusa ektui.

2012 rájes árvvoštallá ráđdehus ovddidit Sámedikki jahkediedáhusa bušehttaproposišuvdnii mielddusin, dan sadjái go sierra stuorradiggediedáhussan. Duogázin lea ahte Stuorradiggi de beassá meannudit Sámedikki bušehttaruđaid geavaheami ovtta eará raporttaiguin stáhtabušehta meannudeamis. Jahkediedáhus sáhtta meannuduvvot Stuorradikkis árabut go dál dahkko ja jahkediedáhusa meannudeami sáhtta buohtalastit bušehttadárbbuiguin.

1.2 Ráđdehusa bargu sámedipolitiikkaš gažaldagaiguin ja Sámedikki jahkediedáhusa čuovvleapmi

1.2.1 Sámediggi

Sámediggi lea 2010' jahkediedáhusastis giedahallan barggu mii mañimuš jagiid leat doaimmahuvvon dan ektui ahte gávndat buoret vugiid mo váldit Sámedikki mielde ráđdehusa bušehttabargguide go ráhkada Sámediggái ja maiddái eará sámi ulbmiliidda bušehttaevttohusaid (Prop.1 S). Sámedikki ovdanbuktá earet eará iežas oaivila departemeanttaid ja ráđdehusa bargui dán áššis.

Sámediggepresideantta ja stáhtarádi Rigmor Aasrud jahkebeallásaš politihkalaš čoahkkimis 2011' geassemánus Kárašjogas gávnnavuvvui ahte Sámediggi ja ráđdehus eai leat áibbas ovttaoaivilis áššis mii guoská dasa makkár láidestemiid álbmotrievtti álgoálbmot- ja unnitlohkočearddaid njuolggadusat sáhttet bidjat departemeanttaide go ráhkadit jahkásaš bušehttaevttohusaid Stuorradiggái. Muhto dien duogázis bohte ankke ovttaoaivilii das makkár bargovugiid galgá čuovvut go Sámediggi ja ráđdehus galget gulahallat daid osiin stáhtabušehtas mat gusket sámi ulbmiliidda. Galgá čuovvut bargovugiid mat dál jo leat ja ásaht bissovaš struktuvrra man mielde Sámedikki ja guoskevaš departemeanttaid gaskasaš čoahkkimat galget lágiduvvot bušehttaáššiin. Erenoamáš dehálaš deasta lea ahte ráđdehus bušehttabargguide álgogeahčen jo galgá oázžut vejolaš gova das makkár bušehttadárbbut sámi servodagas leat iešguđet suorggis.

Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeantta 2010' ja 2011' juolludanreivviin Sámediggái bivdá departemeanta ahte Sámedikki jahkeraporttain čilgejuvvo mo juolluduvvon ruđat leat geavahuvvon, makkár bohtosiid leat olahan ja makkár dilli lea

gudege suorggis. Ulbmilin lea ahte departemeanta buorebut sáhtásii atnit ávkin Sámedikki jahkeraporttaid jahkásaš bušehttaproposišuvnnaid hábmenbargguin. Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta áigu ain joatkit gulahallat Sámedikkiin dan áššis ahte mo Sámedikki jahkedieđáhus buoremus lági mielde sáhtásii adnojuvvot departemeanttaid stáhtabušehttabargguid vuodđun ja go galget gulahallat Sámedikkiin bušehttagažaldagain.

Dieđáhusas oaidná konsultašuvnnaid mat leamaš gaskal Sámedikki ja departemeanttaid ja direktoráhtaid 2010:s gitta 2011' miessemánnui, konsultašuvdnašiehtadusa mielde mii lea mearriduvvon gaskal stáhta eiseválddiid ja Sámedikki. Departemeanttat ja Sámediggi ja Sámediggi ja direktoráhtat čadahit maid fásta gulahallančoahkkimiid, ja gulahallamiid ovttaskasássiin.

Maŋimuš jagis leamaš gaskasaš ságastallamat gaskal Sámedikki ja iešguđet departemeanttaid dan birra mo konsultašuvnnaid galgá čadahit dan oktavuodas go departemeanta ráhkada dieđáhusaid Stuorradiggái. Vuolggasadjji lea ahte departemeanttain lea geatnegasvuohta ráddádallat «go lea jurdda ásahit lága dahje doaimmaid mat sáhttet njuolgat guoskat sápmelaččaide». Stuorradiggedieđáhusat eai leat iešalddis «doaimmat» konsultašuvdnačadaheami ádejumis, muhto dat sáhttet sisttisdoallat ovttá dahje máŋga ođđa doaimma mat gusket sámi beroštumiide. Čujuhuvvo dieđáhusas ahte muhtun oktavuodain dáidá leat lunddolaš ahte guoskevaš departemeanta ovttasbargá dahje ráddádallá Sámedikkiin juogo olles dieđáhusa dahje muhtun osiid oktavuodas.

1.2.2 Sámedikki jienastuslohku – russenáiggi rievdadeapmi 2011 rájes

Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta mearridii miessemánu 6. beaivvi 2011 rievdadusaid lánkaásahussii mii guoská sámegiggeválgga jienastuslogu biriid russenáigemearrái. Dát áigemearri lei ovdal rievdadeami geassemánu 30. beaivvi ovddit sámegiggeválgga, ja lea dál rievdaduvvon geassemánu 30. beaivái dan jagi go lea gielldastivra- ja fylkkadiggeválgga. Lánkaásahus rievdan doaimmagoahtá 2011' gielldastivra- ja fylkkadiggeválggaid rájes. Russenáigemearri mii guoská dasa ahte mearridit lea go olmmoš válljemis dahje lea go olbmoss jienastariecti, ii leat rievdaduvvon. Dát áigemearri lea ain geassemánu 30. beaivvi dan jagi go lea sámegiggeválgga.

1.2.3 Dásseárvu ja barggut mat eastadit vealaheami

Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta dieđihii St.dieđ. nr. 28 (2007–2008) Sámepolitihka birra, ahte departemeanta sáhtta addit fágalaš ja ekonomalaš doarjaga Sámedikki dásseárvoplána

čuovvoleapmái. Dehálaš oassi dán oktavuodas lea ahte lea addojuvvon doarjja ásahit virggi Gáldui – Álgoálbmotvuoigatvuodaid gelbbolašvuodaguovddáži. Virggi ruhtada Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta ovttas Sámedikkiin ja Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanttain. Virgi čadnojuvvo prošehtii «Dásseárvo ja girjáiuvuoh-ta sámi servodagas». Doarjja váldoprošehtii addojuvvo golmma jahkái, 2010' maŋit jahkebeali rájes gitta 2013' vuosttaš jahkebeallái 2013.

Departemeanta vuordá ahte Sámediggi integrere dásseárvo- ja ii-vealaheaddji bargguid iežas doaimmaide, ja ahte diggi dihtomielaláčat ovddida beasatlašvuoda ja universála hábmemma mii heive ođđa lágaide ja našuvnnalaš mihttomeriide.

2009:s ovdanbuvttii Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeantta Doaimmaplána mo ovddidit dásseárvvu ja hehttet čearddalaš vealaheami 2009–2012. Sámediggi lea plána referánsajoavkkus mielde.

2009:s juolludii Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta doarjaga organisašuvdnii Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LLH) vai nákke ráhkadit dieđuid maiddá sámegillii. Bargu lea álggahuvvon ja LLH-organisašuvna dieđuid mielde galgá bargu gárvvistuvvot jagi 2011 mielde.

1.2.4 Sámi statistihka

Sámi statistihka fágalaš analysajoavku ásahuvvui 2007:s, dan mielde mii daddojuvvo 8. čuoggás Stáhtalaš eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš ráddádallanprosedyrain, man ulbmilin lea nannet konsultašuvdnačoahkkimiid árvvoštallamiid ja mearrádusaid fáktavuodu. Joavkku mandáhta lea bidjat ovdan jahkásaš raportta mas čilgejit ja analysereit sámi servodaga áigeguovdilis ovdánanmihtilmasvuodaid. Raporta galgá leat oassin stáhtalaš eiseválddiid ja Sámedikki konsultašuvnnaid gealbovuodus, ja maiddá bušehttabargguin.

Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta ja Sámediggi leat nammadan ođđa jodiheaddji ja ođđa áirasiid analysajovkui boahhte 4 jagi áigodahkii golgotmánui 1.b. 2011 rájes. Seammás lea analysajoavkku mandáhta ja doaimma njuolggadusat dárkkistuvvon.

Statistihkalaš Guovddášdoaimmahat (SSB) lea almmuhan Sámi statistihka 2010, mas leat statistihkat mat gusket sámi servodatdílalašvuodaide Norggas man ulbmilin addit oppalaš ja ođasmahttojuvvon almmolaš statistihka.

1.2.5 Sámi perspektiiva gielddasuorggis

Lea ásahuvvon ovttasbargu gaskal Gielddasektora berošteddjiid- ja bargoaddiorganisašuvna (KS), Sámedikki, Gielddastivra- ja guovlodepartemeantta ja Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeantta

man ulbmilin lea earet eará kártet makkár hástalusat gielddasektoris lea go galget čuovvovlit našunála ja riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid fállat seammasdássásaš fáldagaid sámi álbmogii.

Nordlánda lea válljejuvvon pilohtafylkan fylkamánniidámmáhiid sámi áššiin. Barggus galgá ovttasbargu gielddaiguin deattuhuvvot. Lea guovtti jagi prošeakta mii dieđáhusa mielde álggahuvvui 2011' čavčča ja loahpahun 2013' giđa. Prošeavtta ulbmilin lea oazzut sámi áššiide systemáhtalaš, bures plánejuvvon, máhttovuđot barggu gielddaide gos ášset sápmelaččat. Go pilohtaprošeakta loahpahun, de galgá fylkkamánne buktit iežas rávvagiid dasa mo viidáseappot bargat, ja makkár osiid sáhtáši geahččalit eará fylkkain.

1.2.6 Davviriikkalaš sámi ovttasbargu

MINISTARIID JA SÁMEDIGGEPRESIDEANTTAID
OVTTASBARGU

Suoma, Ruota ja Norgga sámi áššiid ovdasvástideaddji ministarat ja guđege riikka sámediggepresideantat ásahedje 2000:s bissovaš ovttasbarggu jeavddalaš diehtojuohtimii, digašallamiidda ja oktasas sámi áššiid giedahallamii. Ráđdehus atná sámedikkiid parlamentáralaš ovttasbargoorgána, Sámi parlamentáralaš ráđi, dehálaš orgánan davviriikkalaš ovttasbarggus sámi áššiin. Dat lea maid orgána mas lea mearkkašupmi riikkaidgaskasaš oktavuodain nannet álgoálbmogiid ovttasbarggu, ja maiddá nannet álgoálbmogiid ja eará oassálastiid ovttasbarggu, vrd. Dieđ. St. 6 (2009–2010) Davviriikkalaš ovttasbargu.

DAVVIRIIKKALAŠ SÁMEKONVENŠUVDNA

2005' čavčča almmuhii davviriikkalaš áššedovdijoavku iežas čielggadusain oktan davviriikkalaš sámekonvenšuvdnaevttohusain. Konvenšuvdnaevttohus vuolggašadji lea ahte sápmelaččat leat Suoma, Ruota ja Norgga álgoálbmot. Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna evttohus lei gulaskuddamis dien golmma davviriikkas 2006' álgojahkebealis.

Bargojoavku mas leat áirasat dalá Bargo- ja searvadahtindepartemeanttas, Justiisadepartemeanttas, Olgoriikadepartemeanttas ja Sámedikkis leat bargan konvenšuvdnaevttohusa čuovvolemiin Norggas. Áššedovdijoavkku raportta ja gulaskuddancealkamušaid vuodul geahčadii bargojoavku konvenšuvdnaevttohusa systemáhtalaččat ja árvvoštala evttohusa mearrádusaid našunála rievtti ja álbmotrievtti ektui. Bargojoavku gárvvistii raporttastis golgtoamánu 3.b. 2007.

Ministtar- ja sámediggepresideanttaidčoahkimis 2010' čavčča bohte ovttaoivvili álggahit šiehtadallamiid ja mo konvenšuvdnašiehtadallamat

galget čađahuvvot. Vuosttaš šiehtadallančoahkkinn lei Stockholmas njukčamánu 14.–15. beivviid 2011. Galget čađahuvvot golbma šiehtadallančoahkkima jahkásaččat, ja mihttomearrin lea geargat šiehtadallamiiguin viđa jagis.

1.2.7 Riikkaidgaskasaš politihkka

Ráđdehusa davviguovlluidstrategiija biddjojuvvui ovdan juovlamánu 1.b. 2006. ”Ođđa huksen-geađggit davvin. Boahte lávki Ráđdehusa davviguovlluid nannenbarggus” ovdanbuktojuvvui 2009' njukčamánu. Ovttas láchčat diet guokte dokumeantta ollislaš, oktiiveivehuvvon ja guhkesáigái jurddašuvvon davviguovlluid politihkka. Ráđdehusa davviguovlluid politihkka galgá leat veahkkin suodjalit álgoálbmogiid giela, kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima. Okta čieža nannensuorggis leat vuoruhuvvon álgoálbmotdoaimmat.

Ráđdehus áigu láchčat dili nu ahte álgoálbmogiin leat eavttut searvat proseassaide ja oassálastit pláne-miidda, mearrádusaide, hálldašepmái, bearráigeahččamii ja dutkamii, vai besset atnit ávkki vejo-lášvuodain maid boahtevaš ovdáneapmi davvin sáhtá mielddisbuktit. Lea mearrideaddji ahte davviguovllu buorre ovdáneapmi galgá maid dovdot buorin dan guovllu álgoálbmogiidda. Nannenbargguin leat deattuhan earet eará ráđjarasttildeaddji álgoálbmotdoaimmaid surggiin nugo giella, árbediehtu, kulturvuođot ealáhusovdáneapmi, sámi institušuvnnaid ja organisašuvnnaid kapasitehta- ja gealbohusen, dutkan, gaskkusteapmi ja álgoálbmogiid kultuvrra ja árbedieđuid lonohallan. Ráđdehusa davviguovlluid nannemis lea sámi álbmogis lunddolaš sadji viidát álbmogis-álbmogii-ovttasbarggu nannemis ja davviguovlluid kulturovttasbarggus. Dasa gullet doaimmat mánáide ja nuoraide ja ovttasbargu mii guoská dearvvašvuodasuorgái, valáštallamii, eaktodáhtolaš bargguide, gielaide, kultuvrii, filmmaide ja kultuvrralaš ovdanbuktimiidda nugo ovdamearkka dihtii festiválaide.

Ráđdehusas leat jeavddalaš čoahkkimat Sámedikkiin davviguovlluid áššiin. Álgoálbmotáššit leat maid giedahallojuvvon eará ártkalaš riikkaid bilaterála ovttasbarggus. Álgoálbmogiid ovdasteaddjit ja ártkalaš stáhtat deaivvadit Ártkalaš ráđi čoahkkimiin. Barentsovttasbarggus oassálastet regiiovna álgoálbmogat ángirit. Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta lea juolludan ruđa Barents Indigenous People's Congressii ja konferánsii Co-Existence in the Arctic 2010:s. Olgoriikadepartemeanta lea juolludan ekonomalaš doarjaga álgoálbmogiid searvamii Barentsráđi álgoálbmotbargojovkui (WGIP) ja eará joavkkuide. Sihke Barentsčállingottis Girkonjarggas ja riikkaidgaskasaš Barentsčállingottis (IBS) barget álgoálbmogat.

Oktasašcealkámušas nannet Norgga ja Ruošša rájaidlahka ovttasbarggu lea nannet álgoálbmogiid oktavuodaid, álgoálbmogiid árbevirolaš kultuvrra ja ealáhusaid ođđasit ealáskahttin ja suodjaleapmi ja álgoálbmogiid eallinkvalitehta nannen vuoruhuvvon. Cealkámuš čuovvoluvvo lotnolas bargoplánas (2011).

Olgoriikadepartemeanttas ja Sámedikkis leat guokte jahkásaš čoahkkima digaštallat Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu ja álgoálbmotáššiid maidda lea almmolaš beroštupmi, ja mat leat rájaidrasttildeaddjit. Sámediggepresideanta lea norgga sáttagotti bissovaš lahttu Árkatalaš ráđi ja Barentsráđi ministarčoahkkimiin. Sámediggeáirasat sáhttet maiddái searvat ad hoc eará riikkaidgaskasaš ja regionála čoahkkimiidda gos gieđahallet relevánta álgoálbmotáššiid.

Olgoriikadepartemeanta doarju Sámedikki riikkaidgaskasaš doaimmaid 1 milj. kruvnnain jahkái 2009' viđa jagi rámmašiehtadusa mielde, 650 000 kruvnnna ON-doaimmaide ja 350 000 kruvnnna Barentsráđi ja Árkatalaš ráđi oasálastimiidda.

Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta lea juolludan ruđa Romssa universitehtii ráhkadit dihtoriid boallobeavdečovdosa maid galgá sáhttit geavahit Oarjedavve-Ruošša smávva álgoálbmotgieldaid bustávaid ja giellateknologalaš infrastruktuvrraid ovddeideapmái. Deanu gielda lea ožžon ruđa rájaidrasttildeaddji ovttasbargoprošektii sámi giela ja kultuvrra birra Deanuleagi skuvllain ja mánáidgárdiin. Dasa lassin juolluda departemeantta maiddái ruđa riikkaidgaskasaš Interreg Sápmi-prošektii Rájaidrasttildeaddji nuortalaš kultuvra (2010–2013). Departemeanta lea 2008 rájes juolludan ruđa Sámi allaskuvlla pilohtaprošektii Arbediehtu – sámi árbemáhtu kárten, seailuheapmi ja geavaheapmi.

Birasgáhttendepartemeanta lea ásaahan guovddáša Framsenteret – Dálkkádat- ja birasguovddáš Romsii mii maiddái galgá čalmmustahttit čuoimmaid mat gusket álgoálbmogiidda. Sámi allaskuvla lea bovdjuvvon Framsentera oassálastinistušuvdnan. Barents 2020-ruđain lea Olgoriikadepartemeanta 2010:s várren 1,4 milj. kr guovtti álgoálbmotprošektii (ovdaprošeavttat). Vuosttaš lea digitála infrastruktuvra gielaide, ja nubbi lea sámi gelbbolašvuodaguovddáš Guoládagas.

2009 rájes lea Riikkaidgaskasaš sámi filbma- guovddáš (ISF) Guovdageainnus ožžon stáhtadoarjaga Kulturdepartemeantta bušeahtas. Oassin ráđdehusa Davviguovvluid kulturdoaimbaplánas lea álggahuvvon golmmajahkásaš ovttasbargoprográmma gaskal Norgga ja Ruošša. Prográmmas lea sámi kultuvra ja álgoálbmotkultuvra okta viđa čalmmustahttinsurggiin prográmmaáigodagas 2010–2012. Kulturdepartemeanta lea maid dorjon Norgga ja Ruošša gaskasaš kulturovttasbarggu man vuolgg-

sadjin lea kulturgaskkustankantuvra mii lea ása- huvvon Moskvai. Dan ovttasbarggus leamaš mielde Riddu Riddu ja Davviálbmogiid guovddáš. Kulturdepartemeanta lea juolludan ruđa Hermetikken næringshagenii Čáhcesullos mas galget ovddidit sáme- kulturuodot ealáhusaid, ja ráhkkanahittit ja čadahit prográmma Barentsguovllu sámi kulturealá- husbargiide.

1.2.8 *Areála ja biraspolitihkka*

SÁMI VUOIGATVUODALÁVDEGOTTI 2 EVTTOHUSAID
ČUOVVOLEAPMI

Sámi vuoigatvuodálávdegoddi 2 (SRU2) gár- vvistii iežas čielggadeami, NÁČ 2007:13 Ođđa sámeriekti, 2007 juovlamánus. Lávdegotti duo- gášdieđut almmuhuvvojede sierra čielggadussan, NÁČ 2007:14 Sámi luonddugeavaheapmi ja riekte- dilli Hedemárkkus Romsii.

Lávdegoddi lea čielggadan gažaldagaid mat gus- ket eatnamiid ja čáziid hálddašan- ja geavahanriektái sámi árbevirolaš guovlluin čieža fylkkas, Romssa fylkka rájes davvin gitta lulás Hedemárkku fylkii. Lávdegotti muhtun evttohusat gusket maiddái Finn- márkku fylkii.

Čielggadus sisttisdoallá muhtun ođđa lánkaevtto- husaid:

- Áššemeannudan- ja konsultašuvdnaláhka mii guoská dasa go galget mearriduvvot doaimmat mat sáhttet váikkuhit árbevirolaš sámi guovlluid luondduvuđđui (áššemeannudan- ja konsul- tašuvdnaláhka)
- Láhka mii guoská dálá eanavuoigatvuodaid dohkkeheapmái ja sámi árbevirolaš guovlluid luondduriggodagaide Romssas fylkkas ja lulás (kárten- ja dohkkehanláhka)
- Láhka riektediliid ja eana- ja luondduriggodagaid hálddašeami birra Hålogalándaalmennet eatna- miin Nordlánddas ja Romssas (hálogalán- daláhka)
- Dasa lassin leat čielggadusas iešguđetlágan unnitlohkoevttohusat.

Ođđa lánkaevttohusaid lassin lea lándegoddi maid evttohan ollu rievdadusaid dálá lágaide, ovd- mearkka dihtii várreláhkii, boazodoalloláhkii, ovd- deš bakteláhkii ja ovddeš luonddugáhttenláhkii.

Muhtun dieid surggiide leat mearriduvvon ođđa lágat dan rájes go lándegoddi gárvvistii iežas čielggadusa. Dieđáhusas boahá ovdan ahte muhtun diein surggiin lea almmatge ulbmillaš geahččat evtto- husaid NÁČ 2007:13 čuovvoleami oktavuodas.

Sámi vuoigatvuodálávdegotti 2' čielggadus lei gulaskuddamis 2008' guovvamánu rájes gitta 2009' cuonjománu rádjai. Lea nammaduvvon bargojoavku

ámmátdásis mas leat mielde máŋga guoskevaš departemeantta.

Sivas go lávdegotti evttohusat guoskkahit nu ollu iešguđetlágan beroštumiid, de lea departemeanta váljen hui viidát čuovvolit dán barggu. 2011:s leat leamaš čoaškkimat politihkalaš dásis Sámedikkiin ja guoskevaš fylkkagielladaiguin.

GUOVLLUID SUODJALEAPMI

Gonagas stáhtarádis mearridii guovvamánu 18.b. 2001 Návetuomi ja Njemenjáiku eanaguovlluid suodjaleami Romssas. Gonagas stáhtarádis dohkkehii guovvamánu 25.b. 2011 Rohkunbori álbmotmeahci. Birasgáhttendepartemeanta lea ožžon evttohusaid mat gusket Goahteluobbala suodjaleapmái Guovdageainnu suohkanis, Bajit Anárjoga álbmotmeahccái Kárášjoga gielddas ja Sundsfjordfjellet álbmotmeahccái Nordlánddas.

Konsultašuvnnain leat boahán ovttaoivili áššiin mat gusket Návetuomi ja Njemenjáiku (Návuonas) eanasuodjalanguovlluide ja Rohkunbori álbmotmeahccái.

Birasgáhttendepartemeanta lea loahpalaččat meannudeamen Goahteluobbala suodjalanplána (Finnmárkkus), evttohuuvon suodjalanplána mii guoská Bajit Anárjoga álbmotmeahci viiddideapmái (Finnmárkkus) ja Lahku álbmotmeahci suodjalanplánii (Nordlánddas). Galget čađahuvvot konsultašuvnnat Sámedikkiin nu fargga go vejolaš.

KULTURMUITTUID SUODJALEAPMI

Sámediggi lea, nugo fylkkagiellat ge, regionála kulturmuittohálldašeddji áššiin mat gusket sámi kulturmuittuide. Dát deattuhuvvui láchkarievademiin ođđajagemánu 1.b. 2009 rájes mas Sámediggi válđojuvvui mielde kulturmuittolága §:i 28 (Geassemánu 9.b. 1978' láchka nr. 50 kulturmuittuid birra) rivttes eiseváldin lága mearrádusaid mielde. Sámedikki váldeviidodat lea ráddjejuvvon sámi kulturmuittuide mat leat boarrásat go 100 jagi. Kulturmuittolága váikuhanguovlu lea miehtá riikka. Danin ii leat kulturmuittolágas definerejuvvon sierra hálldašanguovlu Sámedikki ovddasvástádussii ja bargui.

Muđui lea viidát dohkkehuvvon ahte sámi kulturmuittut leat olles sámi historjjá ja ovdahistorjjá dokumenterema dehálaš oassin. Sierra kulturmuittohálldašusa ásaheapmi mearkkaša ahte lea dohkkehuvvon ahte gávdno sierra sámi máttaráigi.

SÁMI KULTURMUITTUID HÁLDDAŠEAPMI

Hálldašepmi lea reivves juovlamánu 20.b. 2004 delegerejuvvon Sámediggái dassái ođđa hálldašanortnet čielgá.

Sámedikki váldi kulturmuittolága mielde čuovvu kulturmuittolága láchkaášahusa mii guoská fágalaš

ovddasvástádusjuohkimii jna. maid Birasgáhttendepartemeanta lea dohkkehan miessemánu 29.b. 2000.

Sámediggi lea fágalaččat Birasgáhttendepartemeantta ja Riikaantikvára vuollásaš. Mearrádusaid maid Sámediggi dahká, sáhtta váidit Riikaantikvárii. Birasgáhttendepartemeanta sáhtta addit oppalaš njuolggadusaid dasa mo delegerejuvvon válldi galgá hálldašit.

Lassin formálalaš mearrádusgelbui kulturmuittolága mielde gullá Sámedikki váldáid maid sámi kulturmuittodeasta plána- ja huksenáššiin plána- ja huksenlága mielde. Sámediggi sáhtta ovddidit vuosteákkaid jus plánat áitet našunála ja dehálaš regionála kulturmuittoberoštumiid. Sámedikkis lea, seammaláhkai go fylkkagiellat ge, bálldalastinovddasvástádus, ja galgá dárbbu mielde gulahallat hálldašanmuseaiguin ja Riikaantikvárain. Riikaantikvára lea ásašan bargovieruid dakkár oktavuodaide gos Sámediggi ii ovddidit vuosteákkaid vaikko kulturmuittut ja kulturbirrasat main lea našunála árvu, leat áitojuvvon. Diekkár oktavuodain galgá diehtu mannat Riikaantikvárii, nu ahte direktoráhta sáhtta árvoštallat váldit badjelasaš plána ja vejolaččat ovddidit vuosteákkaid.

Sámediggi lea vuolláičállán váseidin ovttasbargošiehtadusaid daid fylkkagielladaiguin gos dávjjimusat gávdnojit sámi kulturmuittut.

Kulturmuittolága § 4 vuosttaš lađas, maŋimus cealkka, nanne ahte sámi kulturmuittut nugo namuhuvvojit lágas, mat leat boarrásat go 100 jagi, leat automáhtalaččat suodjaluvvon. Dieđáhusas boahá ovdan ahte lea čielggas ahte dálá lágat leat hástaleaddjit, ja danin lea ge departemeanta dárkilit guorahallagoahán ahte feršešii go dálá mearrádusa rievdat láchkarievademiin. Ulbmilin ferde dalle leat ahte mearrádus reflektere eanet einnotahttivuoda oamasteddjiide ja hálldašepmái.

Dieđáhusas boahá ovdan ahte departemeanta áigu álggahit konsultašuvnnaid Sámedikkiin konsultašuvdnašiehtadusa mielde dán birra.

Riikaantikvára 10 suodjalanprográmma álggaheapmi dieđihuvvui St. dieđáhusas nr. 26 (2006–2007) Ráđđehusa biraspolitihkka ja riikka birasdilli. Dien dieđáhusas árvaluvvui čuovvolit Sámedikki prošeavtta sámi huksenárbevieruid birra. Departemeanta čuovvola dán barggu, earet eará juolludemiiguin mat sihkkarastet ahte automáhtalaččat suodjaluvvon sámi huksenárbevierut kártejuvvojit ja lágiduvvojit nu ahte hálldašusa daid sáhtta árvoštallat Askeladden-kulturmuittobása bokte.

Birasgáhttendepartemeantta Prop. 1S 1429-kapihtala 50. poasttas Doarjagat sámi kulturmuittobarguide, evttohuuvvo juolluduvvot 3 milj. 2011' bušeahhtajahkái. Viidáseappot lea várrejuvvon 1 milj. kruvna vuollásašpoasttas 72.5 ráfáiduhuton ja eará erenoamáš árvosaš kulturbirrasiid ja kultureatnamiid

suodjaleapmái ja sihkkarastimii Unjárgga gieldda Ceavccageadggi kulturmitoguvlui. Dieđáhusas boahtá ovdan ahte departemeanta áigu dárkileappot geahčadit juolludemiid sámi ulbmiliidda, dainna áigumušain ahte heivehit daid buorebut dárboanaly-saide mat dán suorggis leat.

1.2.9 Kultuvra

2002 rájes leat ollu kulturinstitušuvnnaid ja -doaimmaid hálldašnovddasvástádus sirdojuvvon Sámediggái. Sámediggi hálldaša rámmajuolludeami kulturulbmiliidda mii juolluduvvo stáhtabušehta 320. kapihttalas Oppalaš kulturulbmilat, poasta 53 Sámediggi. Departemeanta čujuha dasa ahte lea Sámedikki ovddasvástádus vuoruhit dien rámma siskkoabealde ja fuolahit ahte juolludeamit adnojit buoremus lági mielde sámi kultuvrra nannemii ja áimmahuššamii.

Juolludeamit Sámedikki kulturulbmiliidda kapihttalas 320, 53. poasttas leat 2011:s lagabui 67,4 milj. kruvnna. 2005 rájes leat dán poastta juolludeamit lassánan sullii 35 milj. kruvnna.

Stáhtabušehta kap. 320 Oppalaš kulturulbmilat, poasttas 73 Našunála kulturvistit, juolluduvvui 7,3 milj. kruvnna 2010:s Davvi álbmogiid guovddáza huksemii (ovddeš Ája Sámi guovddáš). Huksenprošektii juolluduvvui 5,2 milj. kruvnna 2009:s ja 5 miljovvna 2011:s.

2010:s álggahii Statsbygg Saemien Sijte proševtta Snåases. Prošeaktagoluid ruhtada Statsbygg viessoláigoortnet. Viessoláiggu ferde gokčat jahkásaš juolludemiiguin stáhtabušehta 320. kapihttala, poasttas 53 Sámi kulturulbmilat, maid Sámediggi hálldaša.

Statsbygg lea Sámedikki bargogohččuma vuodul álggahan Sámi dáiddamusea huksenprográmma, mii galgá šaddat Sámi Vuorká-Dávviid oassin.

Dieđáhusas boahtá ovdan ahte Beaivváš Sámi Našunálateáhter mánga jagi jo lea vásihan heajos bušehtaovdáneami go buohtastahtá eará našunála ja regionála teáhteriiguin. Departemeanta čujuha dasa ahte Sámediggi lea ožžon su. 25 milj. kruvnna reálalassáneami dan rájes go kulturlokten ásahuvvui, ja dien ruđas lea dušše su. 5 milj. várrejuvnon erenomáš ulbmiliidda. Stáhta juolludemiin leat váldán vuhtii dan ahte Sámedikkis galgá leat vejolašvuohta vuoruhit lassi doarjaga Beaivváš Sámi Našunálateáhteri.

Kulturdepartemeanta sirdii 2010:s stáhta 40 000-kruvdnasaš ossosiid Beaivváš Sámi Našunálateáhteris nuvtá Sámediggái, vrd. Kultur- ja girkodepartemeantta mearrádusa VII, Prop 1 S (2009–2010).

Sámediggi dieđiha 2010' jahkedieđáhusas ahte Guovdageainnu musihkkafestivála áigu oheat Kulturdepartemeanttas čanastatfestivála-árvvu.

Dieđáhusas čujuhuvvo dasa ahte Kulturdepartemeanta ii leat dán rádjai vel ožžon diekkár ohcamuša.

Dieđáhusas čujuhuvvo Sámedikki jahkedieđáhusa kapihttalii 4.9 Sámi museat gos daddjo ahte «Sámi museat eai leat ožžon dan ekonomalaš ávkki museaodastusas maid ledje vuordán. 2010' stáhtabušehtas ii lean doarvái ruhta loktet sámi museaid ekonomalaš dili.» Stuorradiggedieđáhusas boahtá ovdan ahte lea Sámedikki ovddasvástádus vuoruhit iešguđetlágan doaimmaid kultursuorggis, ja ferde ieš guoddit ovddasvástádusa das mii lea juolluduvvon sámi museaide.

Sámediggi čujuha jahkedieđáhusastis ahte ABM-ovddideapmi lea heaittihuvvon sierra orgánan ođđajagemánu 1.b. 2011 rájes. 2011' juolludanreivvestis Norgga kulturráđđái cealká Kulturdepartemeanta ahte Norgga kulturráđđi galgá joatkit ABM-ovddideami ovddeš ovddasvástádusa áimmahuššat sámi kultuvrra ja sámi kultuvrralaš girjái vuoda, vrd. maiddái kap. 14 St.dieđ. nr. 28 (2007–2008) Sáme-politihka birra.

Dieđáhusas čujuha Kulturdepartemeanta Sámedikki jahkedieđáhusa kapihttalii 4.15 Mediafálaldagat, gos celkojuvvo ahte:

«Sámediggi lea ovdal dovddahan ahte háliida ceahkkálastit sámi čállingielaid, nu ahte preassadoarjaga njuolggadusat sámi áviissaide berrejit rievduvot. Dán oainnu lea Sámediggi hilgon, muhto oavvilda ain ahte mediafálaldat julev- ja máttasámegillii galgá nannejuvvot ja ovddiduvvot. Dasa galgá várrejuvot ruhta, muhto dan ruđa ferde doallat sierra dábbálaš ruđas mii juolluduvvo sámi pressii.»

Kulturdepartemeanta čujuha ahte sámi áviissaid doarjjaortnegii lea ásahuvvon erenomáš doarjja julev- ja máttasámegiel áviisasiiduid ráhkadeapmái. Ortnet lea ásahuvvon juste danin go lea áigumuš nannet dieid gielaid mediafálaldagaid. 2010:s oáččui NordSalten báikkálaš áviisa (julevsámegillii) ja Snåningen (máttasámegillii) doarjaga dien ortnega mielde. Sámedikki dáhttu oazžut doarjaga julev- ja máttasámi mediafálaldagaide sámi áviissaid rámma-dorjaga olggobealde, galgá árvoštallojuvot dábbálaš bušehtaproseassa oktavuodas.

1.2.10 Giella

1.2.10.1 SÁMEGIELAT

Dieđáhusas boahtá ovdan ahte sámegielaid dilli almmolaš dihtomielas lea nannoseabbo go goassege ovdal. Čujuhuvvo lágaide ja ortnegiidda mat vuhtii váldet sámi giellavuoigatvuodaid, riekti oazžut oahpahusa sámegillii mánáidgárddis ja skuvllas ja kulturviesuid, giellaguovddáziid ja eará arenáid nannemii gos besset sámegiela geavahit.

Čujuhuvvo dasto dasa ahte eanet ahte eanet gielddat, fylkkagielddat ja stáhtalaš doaimmat barget

ángirit nannet diehtujuohkima sámegielaide ja maiddái nannet sámegielaid geavaheami iežasat doaimmain. Sámegielat leat eanet oidnosis mediain.

Diedáhusas čujuhuvvo dasa ahte dattetge leat ollu hástalusat sihkkarastit sámegielaid ealli giellan Norggas. Mii vásihit ahte mánáidlohku sámi mánáidgárddiin njiedjá ja ohppiidlohku geat válljejit sámegiela 2. giellan vuoddoskuvllas, maiddái njiedjá. Leat maid veaháš unnit oahppit geain lea sámegiella 1. giellan.

Čujuhuvvo diedáhusas ahte julevsámegiella ja máttasámegiella leat erenoamážit áitojuvvon gielat danin go leat unnit giellageavaheaddjit ja go leat leamaš guhkit áiggi unnitlohkodilis, maiddái sámi giellaservodagas. Danin atná ráđdehus erenoamáš fuola dáin gielain iežas politihkas sámegielaid ektui, ja sámegielaid doaibmaplánas leat ge erenoamážit deatuhan doaimmaid máttasámegiela ja julevsámegiela ektui.

Mii guoská nuortalašgillii ja bihtánsámegillii, de ferte nannenbargun leat álggahit báikkálaš ja rájáid-rasttildeaddji giellaprošeavttaid maid vuodđun lea dáid gielaid duohta dilli.

Sámegielaid doaibmaplána – dálá dilli ja mo viidáseappot bargat

Sámegielaid doaibmaplána ovddiduvvui 2009' miessemánus. Doaibmaplána doaibmaáigodat lea 5 jagi.

Vuosttaš raporta mii čilge doaibmaplána čadaheami, Sámegielaid doaibmaplána – 2010' stáhtus ja mo bargat viidáseappot 2011:s, ovddiduvvui 2011' ođđajagemánus.

Stáhtusraporta sisttisdoallá ollu doaimmaid mat galget nannet máttasámegiela ja julevsámegiela ealáskahttima. Diedáhusas bohtá ovdan ahte 2011 rájes galget maid álggahuvvot doaimmat maid ulbmilin lea ealáskahttit sámegiela markagilleguovlluin. Ruđa hálddaša Nordlándda Fylkkamánne.

Sámegielaid geavaheami iskkadeapmi

Diedáhusas čujuhuvvo ahte Sámegielaid doaibmaplána barggadettiin lea čájehuvvon ahte lea dárbu eanet systemáhtalaš dieđuide das man olusat hállat guđege sámegiela ja makkár oktavuodain sii hállat sámegiela. Danin bargagohte ge Sámediggi, Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta ja Máhttodepartemeanta 2011' giđa oazžut johtui stuorra giellaiskkadeami, mii galgá kártet ovttaskasolbmuid gielladili sámi álbmoga gaskkas. Raporta iskkadeamis galgá leat gárvvis 2012' giđa.

Sámelága giellanjuolggadusaid geahčadeapmi

Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta lea geahčadišgoahtán sámelága giellanjuolggadusaid

sivas go 2007:s árvvoštalle sámelága njuolggadusaid, ja go hálddašanguovlu gos sámelága giellanjuolggadusaid doibmet, lea viiddiduvvon maiddái julevsámi ja máttasámi guovlluide.

1.2.11 Mánáidgárdi

Sámediggi lea ovttas Máhttodepartemeanttain ráhkadan bagadallama mánáidgárddiid rámmaplána sámi oassái. Lea maid ráhkaduvvon diehtujuohkingihpa sámi mánáid birra ja leat almmuhuvvon guokte Sullán-mánáidgárdeáigečállaga.

Sámegielaid doaibmaplána čuovvuleapmin leat «Fáddágirjjáš. Mánáidgárddi giellaárvvosmahttin ja giellabiras» ja bagadallangihpa «Boarrásepmosis nuoramussii. Ovttasbargu ja oktavuodát mánáidgárddis ja skuvllas» jorgaluvvon davvi- ja máttasámegilii.

2010' bušehtas lei várrejuvvon ja juolluduvvon 1 milj. kruvnna sámi mánáidgárddiid oahpponeavvuide. Dasto lei 2010:s várrejuvvon 9,905 milj. kruvnna doarjjan sámi mánáidgárddiide Máhttodepartemeantta bušehtakapihttalas 231, poasttas 50. Asplan Viak lea árvvoštallan sámi mánáidgárddiid doarjjaortnega, ja das bohtá ovdan ahte mánáidgárddit ieža vásihit ahte doarjagiin lea mearkkašupmi sihke mánáid ja bargiid sámegiela, kultuvrra, identitehta ja gálggaid ovddideamis.

1.2.12 Oahpahussuorgi

Máhttodepartemeanta lea 2010:s leamaš mielde Sámegielaid doaibmaplána reviderenbargguin, mas namuhuvvojit doaimmat oahpahusa buot dásiide.

1.2.12.1 VUODĐOOAHPAHUS

Diedáhusas čujuhuvvo ahte ain váilot ollu sámegiel oahpponeavvut. Danin nammaduvvui 2009:s bargojoavku mas ledje Sámedikki, Máhttodepartemeantta ja Oahpahusdirektoráhta ovddasteaddjit. Joavku bijai 2010' geassemánu ovdan raportta mas evttohit doaimmaid mat dagahivčče sámegiel oahpponeavvuid ráhkadeami ja buvttadeami beaktileabbo.

Sivas go váilot nu ollu sámegiel oahpponeavvut ja ovdeš oktavuodaid vuodul mat leat leamaš sámegiel oahpaheami birra, de lea ásahuvvon ovttasbargojoavku gaskal Ruota ja Norgga árvvoštallat mo sáhttit ovttasbargat buoridit sámegiel oahpahusa. Diedáhusas bohtá ovdan ahte bargojoavku raporta galgá doaimmahuvvot Ruota oahpahusdepartementii ja Máhttodepartementii 2011' čakčamánu.

Departemeanta lea bidjan Oahpahusdirektoráhta heivehit sámegiela vuosttašgiela oahppoplána ja oahppoplána dárogielas ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan. Seamma guoská maiddái okta-

sašfágaid fidnofágaheiveheapmái sámi parallealla, ovttaárvosaš plánain.

Bargojoavku mas leat mielde Sámedikki, Oahpahusdirektoráhta ja Máhttodepartemeanta áirasat, lea digaštallan fága- ja diibmojuohkima ohppiide geain lea sámegeioloahpahas. Joavku ovdanbuvttii iežas raportta 2011' ođđajagemánus, ja das árvaluvvojit moanat rievdadusat. Dieđáhusas bohtá ovdan ahte Máhttodepartemeanta dál árvvoštallá čuovvolit evttohusaid.

Máhttodepartemeanta lea ožžon dieđuid mat mitalit ahte vuogit mo rehkenastit doarjaga sámegeioloahpahussii, leat váddásat áddet, ja ahte doarjjamearit leat beare vuollin. Oahpahusdirektoráhta lea 2011:s bivdojuvvon geahčadit doarjagiid meroštallama, ja árvvoštallat lea go dárbu rievdadit rehkenastinvugiid.

Mii guoská dasa mo galgá rehkenastit sámegeioloahpahussii diimmuid hospiterema oktavuodas, de leat dat digaštallon bargojoavkkus mii 2011' ođđajagemánus bijai ovdan raportta «Fága- ja diibmojuohkin ohppiide geain lea sámegeioloahpahas».

Sámediggi lea maid ságastallan Máhttodepartemeanttain dan birra go leat ožžon dihtosii ahte gieldat organiserejit hospiterenorruma iešguđet láhkai ja rehkenastet diibmologu ohppiide geat ožžot gáiddusoahpahusa, iešguđet láhkai. Departemeanta lea ge, earet eará Sámedikki dieđuid vuodul, bivdán Oahpahusdirektoráhta 2011:s kártet sámi gáiddusoahpahusa, maiddá hospiterema orrunfálaldat.

Sámediggi lea jeavddalaččat ožžon dieđuid stuorradiggedieđáhusa barggu birra nuoraiddási várás ja erenoamásoahpahusa birra/stáhtalaš pedagogalaš doarjjavuogádaga nuppástuhttima bargguid birra.

Dieđ. St. 18 (2010–2010) Oahppan ja okta- vuohka máinnaša doaimmaid mánáide, nuoraide ja ollesolbmuide. Dieđáhusas namuhuvvo earet eará ahte Sámi erenoamášpedagogalaš doarjja (SEAD) galgá ain bissut mánggafágalaš Statped oassin. Davvi Statped oazžu SEAD riikkaviidosas bargun. SEAD' organiserema birra leat digaštallan Sámedikkiin dieđáhusa čáldettiin.

Sámi allaskuvla ásahii 2007:s Sámi lohkan- guovddáža. Sámediggi, Máhttodepartemeanta ja Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta leat 2010:s ja 2011:s juolludan dasa ruđa vai guovddáš jođihuvvo viidáseappot prošektan. Guovddáža bargu lea ovddidit vuodđogálggaid lohkamis, čállimis ja njálmálaš giellageavaheamis buot golmma sámegeielain, ja dan ulbmilin lea álggahit ja oassálastit dutkamiidda. Prošektaáigodagas árvvoštallo berre go guovddáži ain juolludit ruđa

2012 rájes. Árvvoštallamis váldet vuhtii bargguid maid guovddáš bargá mátta- ja julevsámegeiela ektui.

Bearráigeahččan mii álggahuvvui 2009:s geahččat mo sámi ohppiid vuoigatvuodaid devdojuvvojit, jotkojuvui 2010:s. Bearráigeahčču čadahuvvui gávccii gielddas ja ovtta fylkkagielddas, ja almmustahtii golmma gielddas spiehkastagaid. Ledje eanaš dakkár spiehkastagat mat čájehit ahte gielddain váilo dohkálaš vuogádat mo doaimmahit sámi ohppiide oahpu sámegeielas/sámegeillii.

Sivas go leat nu unnán oahppit geaid dilli lea iskojuvvon, de lea váttis dadjat makkár suorggi oppalaš dilli lea deavdit sámi ohppiid vuoigatvuodaid oahpahaslága mielde. Dieđáhusas bohtá ovdan ahte Oahpahusdirektoráhta lea 2011' juolludanreivves bivdojuvvon joatkit bearráigeahččama 2011:s.

1.2.12.2 ALIT OAHPPU

Máhttodepartemeanta lea áigodagas 2010 rájes gitta 2011' cuonomanu rádjai bargan golmmain proševttain mat erenoamážit gusket sámegeillii alit oahpus:

- Našunála bestenstrategiija sámi alit ohppui (2011–2014)
- SAK-ruhta dan golmma sámegeiela dulkaohpahasu ovddideapmái
- Čihččet oahpaheadjeregiovna ovddideapmi.

Čujuhuvvo dieđáhusa 2.12.2-čuoggái eanet čilgehusat prošektii.

1.2.13 Sámi árbevirolaš máhttu – Árbediehtu

Sámi allaskuvlla pilohtaprošekta Árbediehtu – sámi árbemáhtu seailuheapmi ja geavaheapmi álggahuvvui 2008' čavčča.

Sámediggi, Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta ja Birasgáhttenpartemeanta leat čuvvon proševtta ovttas guoskevaš fágaásahusai- guin. Dieđáhusas bohtá ovdan ahte proševttain sávvet vuhtiváldit sámi báikkálaš servodagaid dárbbu áimmahuššat ja seailuhit sámi árbedieđuid, nu ahte dat nanosmahtášii sámi báikkálaš servodagaid.

Sámi allaskuvla lea bargan proševttain ovttas dutkijoavkkuiguin ja báikkálaš olbmuiguin mátta-, julev- ja davvisámi guovlluin.

Guovddáš hástalus ovddos guvlui lea láhčit dili nu ahte árbediehtu buorebut go dál sáhtášii adnojuv- vot politihkalaš ja hálldahuslaš mearridanproseas- said vuodđun, lassin dieđalaš dutkamii.

Proševtta viidásit fievredemis ferte maiddá ovdidit ovttasbargovugiid fágabirrasiiguin mat leat čadnon bargui sámi árbedieđuiguin iešguđet davvi- riikkain.

1.2.14 Ealáhusat

INNOVAŠUVDNA NORGA

Sámedikkis ja Innovašuvdna Norggas lea leamaš ovttasbargošiehtadus, ja leat dál ođasmahttimin dan. Evttohusaid oktavuodas mat gusket Innovašuvdna Norgii Od.prp. nr. 9 (2008–2009) Hálldahuslágaid rievdadánláhka jna., leat čađahuvvon konsultašuvnmat Sámedikkiin.

Hálldašanođastusa oassin lea dasto áhahuvvon Innovašuvdna Norgii ovttasbargoforuma gaskal oamasteddjiid ja barggaheaddji departemeantaid. Sámediggi bovdejuvvo čuovvut Ovttasbargoforuma čoačkimiid ja lea leamaš čoačkimiin 2010:s ja 2011:s.

EANADOALLU

Sámedikki 2012 jahkedieđáhusas namuhuvvo earet eará ahte lea dehálaš doalahit eanadoalu miehtá riikka, ja maiddá bisuhit smávit doaluid. Dieđáhusas lea maid deattuhuvvon ahte eanadoallu ferte šaddat gánnahttibun. Čujuhuvvo stuorradiggedieđáhusas ahte diet ulbmilat oktiivástidit ulbmiliidda mat lea 2009–2013' dokumeanttas «Eanetlohkoráđdehusa politihkalaš vuodđu».

Eanadoallošiehtadallamiin lea ráđdehus deattuhan boaittoealeanadoalu doaibmabijuid ja unnit doaluid birgenvejolašvuodaid nannema. Dieđáhusas boahá ovdan ahte maŋimus eanadoallošiehtadallamiin, maiddá 2010:s, čađahuvvui erenoamáš nannen rássevuđot šibitbuvttadeapmái.

Čujuhuvvo dieđáhusas ahte dát leat dehálaš buvttadanmálet sámii eanadoalus. Dáinna nannemiin addá ráđdehus maiddá sámii eanadolliide buoret rámmaeavttuid. 2010:s dahke dálkkít stuorra vahágiid eanadolliide Romssas. Diekkár viiddis vahágiid ovddas máksojuvvui buhtadus mas lei erenoamáš alla máksinmearri gieddevahágiidda dien fylkkas.

Doaimmat sámii eanadoalu ektui čađahuvvojit ollislaš eanadoallopolitihka siskkobeaide.

Movttiidahttin dihtii aktiivvalaš eanadollii Davvi-Norggas, ja nu maiddá sámii eanadollii, de leat mii kanaliseren groavvafođđaruđot šibitdoallobuvttademiid Davvi-Norgii. Addojuvvo buhtadus buvttadanhehttehusaid várás maŋggalágan boaittoealguovlluide heivehuvvon váikkuhangaskaomiid bokte.

Ii addojuvvo doarjja dušše ekonomalaš váikkuhangaskaomiid mas lea njuolgo ávki dietnasii eanadoaluide. Eará ortnegat maid vuoruhuvvojit.

Eanadoallošiehtadusas várrejuvvo ruhta Sámedikki doarjjaortnegiidda ealáhusovddideamiide. Dat galgá lea veahkin ovddidit sámii eanadoalu. Sihke Sámediggi ja departemeanta leat deattuhan buori oktavuoda gaskal Sámedikki, Innovašuvdna Norgga ja Finnmárkkku ja Romssa fylkkamánniid eanadoal-

loossodagaid go lea sáhka ráhkadit strategiijaid dien regiovnna eanadoalu investerendoarjagiidda.

Lea maiddá áhahuvvon maŋga ekonomalaš váikkuhangaskaomiid našunála ortnegiid bokte mat galget árvosmahttit ealáhusovddideapmái ealáhusas ja ealáhusaid main leat čanastagat eanadollii.

Sámediggi ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta leat áhahan dehálaš ja bissovaš bargovuogi, go lágídit čoačkimiid ovdal eanadoallošiehtadallamiid, ja sáddejuvvojit maiddá čálalaš dieđut departementii. Dát oktavuoha Sámedikkiin čađahuvvui maiddá 2010:s.

BOAZODOALLU

Dieđáhusas boahá ovdan ahte boazodoallu álo lea adnojuvvon ja dohkkehuvvon erenoamáš sámii ealáhusas.

Guktii jagis giedahallá Stuorradiggi boazodoallopolitihka, jahkásaš boazodoallošiehtadusproposišuvnnas ja jahkásaš stáhtabušehta oktavuodas. Jahkásaš boazodoallošiehtadallamiin lea Sámedikkis observatorastáhtus, ja sii čuvvot joatki šiehtadallamiid. Dát mearkaša ahte Sámedikki áirras čuovvu maiddá stáhta siskkáldas šiehtadallančoačkimiid. Dasto addá Boazodoalu válđošiehtadusa § 4 Sámediggái vejolašvuoda buktit oaviliid boazodoallošiehtadussii ovdal go Stuorradiggi mearrida jahkásaš stuorradiggeproposišuvnna boazodoallošiehtadusa birra.

Cealkámušastis 2011/2012' Boazodoallošiehtadusa šiehtadallamiin gearduhii Sámediggi iežas ávžžuhusa ahte livččii lunddolaš Sámedikkiin ráđđádallat stáhta fáldaga birra. Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta ii vuhttiiváldán ávžžuhusa.

NBR lea dat boazodoalloorganisašuvdna mainna stáhta doallá oktavuoda, mainna maid galgá ráđđádallat dain oktavuodain go stáhta ráđđádallá Sámedikkiin áššii mat gusket boazodollui. Jahkásaš boazodoallošiehtadallamiin ja NBR' organisašuvdnadoarjagiin vurdojuvvo ge ahte NBR vuhttiiváldá boazodoalu beroštumiid.

2011/2012' boazodoallošiehtadallamat boatkanedje ovdal go gávdne čovdosa. Válđošiehtadusa ja šiehtadallamiid mielddusin biddjojuvvon loahppaprotokolla mielde lea ge stáhta maŋimus ja divoduvvon guovvamánu 17. beavvi fáldagat mat leat 2011/2012' Boazodoallošiehtadusa vuodđun. Loahpalaš šiehtadallančoačkimis miedaiga stáhta ja NBR praktiseret mearrádusaid maid Stuorradiggi loahpalaččat mearridii 2011/2011' boazodoallošiehtadussan, ja čađahit dábalaš prosedyraid mii guoská láhkaásahusaide ja muđui čuovvolemiid dan vuodul, vrd. guovvamánu 17.b. 2011' šiehtadallančoačkimis loahppaprotokolla.

Ráđdehus giedahalai stáhtarádis cuoŋománu 1.b. 2011 Prop. 84 S (2010–2011) 2011/2012' Boazodo-

allošiehtadusa, ja 2011' stáhtabušehta rievdadusaid jna. 2011/2012' Boazodoallošiehtadusa rámmán lea mearriduvvon 102 milj. kruvna. Dán áigodaga boazodoallošiehtadussii lea juolluduvvon 101 milj. kr stáhtabušehta kap. 1151 Boazodoallošiehtadusa čadaheapmái. 2011/2012' boazodoallošiehtadusa áigodat lea suoidnemánu 1. beaivvis 2011 geassemánu 30. beaivái 2012.

Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta bidjá iežas boazodoallošiehtadusevttohusas váldodeattu doaimmaide mat sáhttet veahkehit čadahit njuovvamiid njuovvanáigge ja lasihit biergojođu. Dasa lassín bidjá departemeanta stuorra deattu dasa ahte movttiidahttit márkánvuđot heivehuvvon buvttadeami ja árvoháhkama.

Lea čájehuvvon ahte rievdadit buvttadanneutrála doarjaga buvttadansorjajaš doarjagii, de lassánii boazonjuovvan, ja nu dat váikkuhii lassí árvoháhkami boazoealáhusas. Dan positiivlaš ovdáneami vuodul, ja danin go ain lea dárbu sihke movttiidahttit buvttadit ain eanet ja geahpedit boazologu muhtun guovlluin Finnmárkkus, de mielddisbuktá evttohus ahte galgá joatkit ja viidáseappot ovddidit buvttadansorjajaš doarjagiid.

Čujuhuvvo dieđáhusas ahte boazodoallit čájehit dál stuorra dáhtu njuovvat eanet bohccuid. Seammás ráddje dálá márkandilli man olu bohccuid njuovahagat sáhttet vuostáiváldit. Go dilli lea nie, de lea Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta válljen vásedin vuoruhit doaimmaid mat váikkuhit dasa ahte sáhttit fas máhccat eanet dábálaš márkandilálašvuhtii, gos sáhttet sihkarastit njuovvama ja bohccobierggu jođu márkaniin. Dasa lassín addá šiehtadus maid vejolašvuoda njuovvat eanet dan oktavuodas go orohagat galget čuovvolit dohkkehuvvon jođihannjuolggadusaid.

Mii guoská boazodoallonissoniit dillái, de čujuhuvvo dasa ahte sis árbevirolaččat lea leamaš nana sadji boazodoalus.

Ovdáneapmi čájeha oalle čielgasit ahte nisssonolbmot guđdet boazodoalu ja sámi ássanguovlluid. Dákkár ovdáneapmebáruid oaidná viehka čielgasit Finnmárkkus.

Dieđáhusas bohtá ovdan ahte lea ulbmilin nannet nisssonolbmuid dili boazodoalus. Dán barggu guovddážiis lea dat makkár politihka nisssonolbmot geat leat čadnon boazodollui ieža háliidit ja jearahit. Dieđáhusas čujuhuvvo dasa ahte go nisssonolbmot leat mielde boazodoalus, de váikkuha dávjá bures dollui ekonomalaččat. Nisssonolbmuid searvan lea maid dehálaš kultuvrralaš ja sosiála oktavuodain. Dasa lassín deattuhuvvo maid ahte nisssonolbmuid lea guovddáš doaibma árbedieđuid seailuheamis mánáide ja nuoraide boazodoalus, nugo ovdamearkka dihtii giela, duoji ja borramušvieruid.

2010/2011' boazodoallošiehtadallamiin bohte bealit ovttaoaivilii das ahte nammadit barggojavkkumii galgá geahčadit ja árvvoštallat dálá čielggademiid. Ulbmilin lei evttohit konkrehtalaš doaimmaid mat sáhtášedje ovddidit dásseárvvu boazodoalus.

Ovdalaš 2011/2012' boazodoallošiehtadallama ožžo šiehtadallanbealit raportta «Dásseárvvu boazodoalus». Raporta čájeha makkár mearkašupmi lea strategiiain ja doaimmain mat galget nannet nisssonolbmuid dili, olahit hui viidát, ja ahte ferte árvvoštallat sihke oanehisáigge doaimmaid ja guhkitáigge doaimmaid oktalašvuodaid. Dat čájeha maid dárbbu oazžut ollu oassálastiid beroštit ja váldit ovdasvástádusa diekkár barggus.

Dieđáhusas čujuhuvvo ahte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta áigu čuovvolit raportta systemáhtalaččat ja vuđolaččat.

Norga ja Ruotta loahpahedje šiehtadallamiid odđa boazodoallokonvenšuvna hárrái 2009' guovvamánus. Dalle soabadedje sáttagottit konvenšuvdnaevttohusas oktan njuolggadusaiguin oktasáš hálddašnorgánaide maid evttohit ásahit, lassín guovloprotokollii mas guovllut leat geográfalaččat juhkkuojuvvon. Šiehtadallamiid boadus lea doaimmahuvvon dien guovtti riikka ráđdehusaide viidásit čuovvoleapmái. Konvenšuvdna lea dál leamaš goappašat riikkain gulaskuddamiin. Dieđáhusas bohtá ovdan ahte ráđdehus áigu máhccat dán áššái Stuorradikkis proposišuvnnain šiehtadusa ratifiseremii. Dálá dilis lea vuos veaháš eahpečielggas goas odđa konvenšuvdna doaibmagohtá.

Dieđáhusas čujuhit Sámedikki jahkedieđáhusa 85. siidui, gos Sámediggi váldá ovdan seammadássásaš meannudanvuogi mii guoská divatgeahpedeapmái ja boazodoalu doallobieregiid oastimiidda ja jođiheapmái. Dan oktavuodas čujuhuvvo dieđáhusas Prop. 1 LS (2010–2011) 2011' veahtut ja divvagat gos Ruhtadandepartemeanta árvvoštallá Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvi evttohusa dán áššis.

BARGU DIEDÁHUSAIN STUORRADIGGÁI
EANADOALLO- JA BIEBMOPOLITIHKA BIRRA

Dieđáhusas čujuhuvvo dasa ahte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta lea dál bargamin dieđáhusain Stuorradiggái eanadoallo- ja biebmopolitihka birra. Dieđáhusas galgá leat ollislaš lahkoneapmi eanadoallo- ja biebmopolitihkkii, ja mánnašit árvoviđjiid eanadoallo- ja biebmosuorggis, mat mannet geavaheaddjis, reidenlađđasa bokte gávpái ja fas geavaheadjái.

VUOJAHALLAN BOHCOT

Johtalusdepartemeanta lea bivdán Ruovdemáđiidoaimmahaga ráhkadit doaibmaplána easta-

dit eelliid vuojahallamis togii. Doaibmaplána čalmmustahtta ealggaid, bohccuid ja sávzzaid vuojahallama. Ruovdemáđi doaimmahat lea bidjan vuosttaš mihttomearrin ahte vuojahallan eelliid lohku galgá njiedjat 2275 eallis 2010:s gitta 1400 eallái 2013:s.

FINNMÁRKKU RIDDOGUOLÁSTUSLÁVDEGODDI

Sámediggi vuoruha barggu dohkkehít ja nannet mearrasámiid vuogatvuodaid ja bargá ánggirit čuovvolit Finnmárkku Riddoguolástuslávdegotti čielggadusa, NÁČ 2008:5.

Mañimuš politihkalaš konsultašuvdnačoahkimis Unjárggas miessemánu 9.b. 2011 bohte Guolástus- ja riddodepartemeanta ja sámediggeráđdi ovttaoavilii das ahte galget čađahuvvot doaimmat Finnmárkku Riddoguolástuslávdegotti čuovvolemiin. Sii leat seammás ovttaoavilis das ahte sis lea goabbatlágan áddejupmi das man viidát álbmotrieki váikkuha guolástanáššiin, muhto leat välljen várdat prinsihpalaš sierramielalašvuoda badjel ja čohkket searaid gávdnat doaimmaid materiálalaš sisdoalu. Doaibmaevttohusat sisttisdoallet earet eará láhka-vuodustuvvon guolástanrievtti – vassis eavttuid vuodul, lassieari rabas jovkui ja vejolašvuoda nannet báikkálaš váikkuheami guolástushálddašeamis. Sámedikki eanetlohku mearridii dievasčoahkkimis geassemánu 9. beaivvi 2011 doaibmaevttohusaid. Seammás celkkii Sámediggi ahte áigot bargat viidáseappot oažžut dohkkehít historjjálaš sierravuogatvuodaid guolásteapmái ja lasihit báikkálaš mielmearideami báikkálaš guolástushálddašeamis.

Diedáhusas bohtá ovdan ahte viidásit proseassa lea ahte ráđdehus ovddida ášši Stuorradiggái.

GUOLÁSTANREGULEREMAT/GONAGASREABBÁ

Iešguđetlágan guolástemiid reguleremiid okta-vuodas leat 2010:s ja 2011:s lágiduvvon mánja čoahkkima gaskal Sámedikki ja Guolástusdirektoráhta, ja gaskal Sámedikki ja Guolástus- ja riddodepartemeantta. Sámediggi lea dovddahan ahte sis lea buorre ovttasbargu Guolástusdirektoráhtain guolástusreguleremiid ektui, ja 2010' čavčča sohpe sii eanet formálalaš prosedyraid mat galget geahččaluvvot diekkár áššiin 2011:s.

Sámediggepresideanta lea deattuhan Guolástus- ja riddodepartementii ahte sin mielas leat guolástusreguleremat ovdánan positiivvalaččat, ja Sámediggi lea erenoamáš duhtavaš gonagasreabbábivdosállaša reguleremiiguin.

MEARRADOALLU

Mii guoská ráđđádallamiidda Sámedikkiin boahktevaš proseassaid birra mat gusket dorske- ja luossabiebمامii, de bohtá diedáhusas ovdan ahte Guolástus- ja riddodepartemeanta háliida lasihit ahte

akvakulturlágas lea sierra kapihtal álgoálbmogiid vuogatvuodaid birra. Kapihttalis bohtá ovdan ahte álgoálbmogiin eai leat sierraovddut eará ohcciid ektui go akvakulturlobiid addet. Sámi guolástusain sáhtta dattetge leat erenoamáš suodjalus akvakultuurra vuostá árbevirolaš guolástanbáikkiin. Dien deastta galget guolástuseiseválddit árvvoštallat akvakulturlobiid ohcamušaid gieđahaladettiin. Boahktevaš konsultašuvnnaid Sámedikkiin guollebiebmama birra ferte geahččat dán ektui.

BÁIKKÁLAŠ GUOLLE- JA GUOLÁSTUSHÁLDDAŠEAPMI DEANUČÁZÁDAGAS

Guovvamánu 4.b. 2011 dohkkehii Gonagas stáhtaráđis láhkaásahusa báikkálaš guolle- ja guolástushálddašeami birra Deanučázadagas. Láhkaásahus čuovvu finnmárkolága mas nannejuvvo ahte báikkálaš olbmuin Deatnočázadagas leat sierrabivdinrievttit lága, dološ áiggi rájes geavaheami ja báikkálaš árbevieruid vuodul.

Láhkaásahus mielddisbukta ahte ásahuvvo báikkálaš hálddašanorgána Deanučázadahkii: Deanučázadaga guollehálddahus. Doaimmat nugo guolásteami lágideapmi, bearráigeahčču, bivdoreporttat ja guollekoarttaid vuovdin sirdojuvvo stáhta eiseválddiin báikkálaš hálddašanorgánii. Čázadaga luossabivdinnjuolggadusat dattetge čuvvot eanaš norgga-suoma soahpamuša, ja Norgga ja Suoma stáhtain lea ain ovddasvástádus sihkkarastit ceavzilis guolásteami.

Deanu čázadaga guollehálddahus galget leat ovcci áirasa. Vihtta áirasa nammadit luossabrea-vaoamasteaddjit, namalassii ássit geain leat fierbmun- ja buodđunvuogatvuodát. Deanu ja Kárásjoga gielddat nammadit goabbáge guokte áirasa geain lea oaggunrieki stákkuin. Hálddašanorgána vuodđuduvvui njukčamánu 29.b. 2011.

Deanujoga luossabearráigeahččankássa (Deanukássa) hálddaša Finnmárkku fylkkamáne, ja dan leat 2011' Reviderejuvvon našunálabušeahas sirdán ođđa hálddašanorgánii, Deanučázadaga guollehálddahussii (TF), go sirdet hálddašeami stáhtas báikkálaš hálddašeapmái.

DAVVI-ROMSSA JA FINNMÁRKKU LUOSSA GUOLÁSTEAMI REGULEREMIID RÁMMAŠIEHTADUS

Sámediggi ja Birasgáhttendepartemeanta šiehtadedje 2010' skábmamánu rámmašiehtadusa mii galgá sihkkarastit ahte vuogatvuodaoamasteaddjit besset vel eanet mielde Davvi-Romssa ja Finnmárkku luossabivddu regulerenbargguide. Soahpamuša mielde ásahuvvui 2011' guovvamánu seagáš bargolávdegoddi mii galgá ráhkadit oktasaš vuodu birasgáhtteneiseválddiid ja Sámedikki konsultašuvnnaide mat gusket Davvi-Romssa ja Finnmárk-

ku luossabivddu reguleremiidda 2012 rájes. Bargolávdegotti jođiha Luondduhálddašandirektoráhta ja das leat áirasat Finnmárkkuopmodagas ja eará vuoigatvuodoamasteaddjit geain lea guolástanriekti mearas ja jogain. Maiddái Sámedikki ja Finnmárkku ja Romssa fylkkamánniin leat ovddasteaddjit lávdegottis.

BORASPIREHÁLDDAŠEAPMI

Boraspireláhkaásahus rievdadettiin čakčamánu 27.b. 2010 oaččui Sámediggi eanet dadjamaša boraspirehálddašeamis. 2010' skábmamánus nammadii sámediggeráđđi guokte odđa lahtu 6., 7. ja 8 regiovnaid boraspirelávdegottiide ja odđa lahtu 5. regiovnna lávdegodđái.

ENERGIJARUSTTEGAT JNA.

Mii guoská 132 kV-elfápmolinnjá ceggema váiddaášái Vevelstadas Brønnøyi, de čujuha Oljo- ja energijadepartemeanta dasa ahte lágiduvvojedje golbma konsultašuvdnačoahkkima Sámedikkiin ja guoskevaš orohagain. Ii lean vejolaš boahit ovttaoavilii áššis gokko elfápmolinnjá galggašii cegget. Dien golmma konsultašuvdnačoahkkimis mas ledje departemeanta, orohat ja Sámediggi, čađahuvvui buorre ja nana proseassa mii nannii váiddaášái mearidanvuodu.

Orohat dieđihii ahte bohccot mannet dálá elfápmolinnjá vuoli, danin go lea mieđaid mieđaid dagalduvvagohtán linnjái. Departemeanta bijai mearrádusastis vuodđun dan ahte seammaláhkai dáidet bohccot hárvjanišgoahit maiddá odđa elfápmolinnjái.

1.2.15 Mánáidsuodjalus

Joatkkaoahppu Mánáidsuodjalus unnitlohkoálbmogiid perspektiivvas álggahuvvui 2008' čavčča ja joatkkašuvvui 2009:s. Sámi perspektiiva deattuhuvvui oahpahusas. Joatkkaoahppu lea dál árvvoštallojuvvon, ja Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta (BLD) áigu árvvoštallama vuodul árvvoštallat galggašii go ain joatkit diekkár joatkkaoahppofálaldaga.

Sámediggi álgaga vuodul leat álggahuvvonn konsultašuvnnat mat gusket NÁČ 2009:8 Gealbonannen mánáidsuodjalusas čuovvoleapmái. Duogázin lei go Sámediggi oavvildii ahte čielggadeamis eai leat doarvái bures giedahallan sámi mánáid vuoigatvuodaid.

Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta lea 2010:s maiddá čađahan konsultašuvdnačoahkkimiid Sámedikkiin dan oktavuodas go leat evttoheamen láhkaásahusrievdadusa mii nanne bearráigeahču áimmahuššat sámi mánáid giela ja kultuvrra mánáidsuodjalusas.

Rievdadusevttohusat juovlamánu 18.b. 2003' láhkaásahusa nr. 1659 biebmoruovttuidd birra, ja juovlamánu 11.b. 2003' láhkaásahusa nr. 1564 mii guoská bearráigeahččat mánáid geat leat mánáidsuodjalaninstitušuvnnain fuolaheamis ja divššus, sáddejuvvojedje gulaskuddamii 2010' čavčča. Dieđáhusas čujuhuvvo ahte evttohusaid ulbmilin lea čielggášin dahkat ahte galgá bearráigeahččat ahte sámi mánáid rievttit beassat doalahit iežaset giela ja kultuvrra čuovvoluvvojit biebmoruovttuin ja mánáidsuodjalaninstitušuvnnain. Evttohusat leat hábmejuvvon Sámedikki ja Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeantta konsultašuvdnačoahkkimiid oktavuodas.

Dasa lassin sáhtta namuhit ahte Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta ovttasbargá Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanttain ja Sámedikkiin sámegeielaid doaibmaplána bargguin láchit sámegeielat arenáid mánáide ja nuoraide astoáigesuorggis, ja vásáhusaid lonohallamis dan oktavuodas.

Golggotmánu 26. beaivvi 2010 lágiduvvui konsultašuvdnačoahkkinn gaskal Sámedikki ja Justiisadepartemeantta mo láchit dili ahte maiddá sámi mánat sáhttet geavahit mánáiddáluid. Konsultašuvdna lea ovdalaš hálddahusdási konsultašuvnnaid čuovvoleapmi. Konsultašuvnna lea čuovvolan 2011:s ovttas Sámedikkiin ja Politiijadirektoráhtain. Ulbmilin lea ráhkadit plána mo loktet gealbbu duopmárgazademiin ja politiijaid veahkaválddalašáššiid meannudemiin, ráhkadit strategiija identifiseret giela ja kultuvrra mánáin geaid váruhit gillán veahkaválddalašvuodas, ja nannet ja ovddidit mánáiddáluid giella- ja kulturmáhtu 2011 ja 2012 mielde. Galgá láchit dili čađahit doaimmaid mat nannejit fágaidgaskasaš gealboloktema dan barggus mii guoská seksuála veahkaválddalašvuhtii ja eará veardaguide mat dahkkojit mánáid vuostá. Dát guoská maiddá mánáide geain lea sámi duogáš.

1.2.16 Dearvvašvuotta, sosiála ja fuolahus

NAŠUNÁLA DEARVVAŠVUOĐA JA FUOLAHUSPLÁNA

Dearvvašvuotta- ja fuolahusdepartemeanta álgahii dialoga Sámedikkiin oazžut oavviliid Našunála dearvvašvuotta- ja fuolahusplána (NHOP) bargguide ja odđa lágaide nugo álbmotdearvvašvuohaláhkii ja láhkii gielddalaš dearvvašvuotta- ja fuolahusbálvalusaid birra.

Álbmotdearvvašvuodaláhkabarggus leat Sámedikki cealkámušaid mielde máinnašan propošiuvnnas mángga sajis man dehálaš láhkaevttohus ja maiddá lánkamearkkašupmi lea sámi álbmogii. Sámediggi lea bivdán ahte lánkaevttohusa § 6:i lasihuvvo ahte «gielddalaš galgá iežas plánastrategiijas sihkkarastit ahte sámi álbmoga dárbbut deattuhuvvojit ja áimmahuššojuvvojit». Ii leat ovttamielalašvuotta

lasihit diekkár sátnádeami láhkatekstii, earet eará danin go diekkár mearrádus guoská gieldda plána-bargguide plána- ja huksenlága mielde gos sámi beroštumit leat vuhtiiváldojuvvon.

Láhkaevttohusbarggus gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid birra (Prop. 91 L (2010–2011)) leat Sámedikki cealkámuša mielde máinnašan láhkaevttohusa mearkkašumi sámi álbmogii. Lea čujuhuvvon ahte láhkaevttohus, ja eará relevánta njuolggadusat, sistisdollet mánnga oppalaš mearrádusa mat galget sihkkarastet sámi beroštumiid áimmahuššama buot gielddain.

Proposišuvnnas leat mearrádusain, maiddái lága ulbmilmearrádusas, deattuhan man dehálaš lea áimmahuššat sámi deasttaid ja rivttiid sámelága mielde. Lea maid váldojuvvon mielde sierrareguleren mii dadjá ahte sámegielaide hálddašanguovllu gielddat galget fuolahit ahte sámi buhcciid ja geavaheddjiid dárbbut heivehuvvon bálvalusaide deattuhuvvojit bálvalusaid hábmemis, vrd. lámkaevttohusa § 3–10 njealját lađđasa. Konsultašuvnnain sávi Sámediggi viiddidit dien mearrádusa nu ahte dat gusto maiddái gielddaide sámegielaide hálddašanguovllu olgobealde. Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta ii leat miehtan dasa, ja proposišuvnnas čujuhuvvo dasa ahte diekkár viiddideapmi dagaha hálddahuslaš ja ekonomalaš váikkhusaid mat eai leat čielgga-duvvon.

Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta lea ovtta Dearvvašvuodadirektoráhtain galledan Guovdageainnu, Kárášjoga, Divttasvuona, Stáiggu, Háp-mira ja Snåase gielddaid čohkket eanet máhtu báikkálaš sámi dilálašvuodaid birra, ja mitalit ovttasdoaimmaođastusa, NHOP-barggu ja ođđa lágaid birra.

Dasa lassin lea lágiduvvon okta konsultašuvdna Sámedikkiin 2011' bargodokumeantta ráhkadeami oktavuodas regionála dearvvašvuodadoaimmahaide. Sii bohte ovttaoavili mo čállit dokumeanttaid.

Oslo gieldda, fylkkagielddat ja Sámediggi evttohedeje álbmotválljejuvvon evttohasaid dalle go namaduvvojedeje ođđa stivrát regionála dearvvašvuodadoaimmahaide.

KRIMINÁLAFUOLAHUS HEIVEHUVVON SÁMI FÁDGGAI DÁRBBUIDE

Dubmehallan sápmelaččaid dáfus lea kriminálafuolahus gidden váldofuomášumi doaimmaide mat áimmahuššet vejolašvuoda geavahit ja doalahit sámegiela. Vuodđolága § 110a ferte almmatge dulkot nu ahte lea eiseváldiid ovddasvástádus lámčit gednendili nu ahte vuhtiiváldet sámi kultuvrra ja servodatdili viiddis ádejumis doppe gos dat praktihkalaččat lea vejolaš. Daid dilálašvuodaid vuodul lea Justiisdepartemeanta nammadan bargojoavkku mii galgá guorahallat sámiid gednendili. Joavku lea

ožžon mañiduvvot áigemeari goas gárvvistit raportta, geassemánu 30. beaivvis 2011 juovlamánu 31. beaivái 2011.

Duopmostuollohálddahusa nammadii 2010' gida bargojoavkku mii galgá čielggadit iešguđet čuoimmaid mat gusket sámi dimenšuvdnii riektelágádusas. Bargojoavku attii iežas raportta Duopmostuollohálddahussii ođđajagemánu 17.b. 2011. Duopmostuollohálddahus lea sádden raportta gulaskuddamii.

1.2.17 *Bargo- ja čálgoetáhta*

Bargodepartemeanta dáhttu seammaláhkai go Sámediggi ge sihkkarastit ahte sámi geavaheadjit ožžot NAV-vuogádagas veahki olbmui geain lea sámi giella- ja kulturmáhttu, ja geat dovdet sámi servodatdili.

2010:s buoriduvvojedeje nav.no sámegiellat siiddut vai buorebut sáhttet almmuhit ođasartihkkaliid fága ja doarjagiid birra. Buot dieđut ja skovit mat jorgaluvvojit sámegillii, almmuhuvvojit nav.no sámegiellat siidduin.

2010' mañimuš kvartálas čađahii Bargo- ja čálgodirektoráhta gearahallaniskadeami Finnmárku NAV-kantuvrabargiid gaskkas mat gullet dan vida gildii mat leat mielde sámegielaide hálddašanguovllus. Iskkadeami boađus galgá leat vuodđun dasa mo vuoruhit jorgalanbargguid sámegillii 2011:s.

Departemeantta 2011' juolludanreivve mielde Bargo- ja čálgodirektoráhtii galgá Bargo- ja čálgoetáhta ain gozihit ahte etáhta dieđut, ohcanskovit, mearrádusat jna. leat čállojuvvon čielga ja áddehahtti gillii geavaheddjiide. Bargo- ja čálgoetáhta galgá giddet fuomášumi dasa makkár dárbbut leat jorgalit dehálaš dieđuid, ja maiddái dulkka geavaheapmái. Bargo- ja čálgoetáhta galgá joatkit čuoovvot doaimmaid mat bohtet ovdan sámegielaide doaimmaplánaš.

Vásáhusat vuosttaš sámi geavaheddjiidiskadeamis Finnmárkkus 2009:s čájeheje ahte sámi geavaheddjiidiskadeamit fertejit leat stuorát barggu oassin. Ii čađahuvvon sierra sámi geavaheddjiidiskadeapmi 2010:s. Dan sadjái barge oazžut sámi geavaheddjiidiskadeami oassin báikkálaš geavaheddjiidiskademiide. Finnmárkkus galget čađahit báikkálaš geavaheddjiidiskadeamit buot NAV-kantuvrrain 2011' álgojahkebealis.

2011' juolludanreivve mielde galgá Bargo- ja čálgodirektoráhta čađahit jahkášaš geavaheddjiidiskademiid ja erenoamášiskademiid.

Persongeavaheadjiidiskadeapmi mii čađahuvvo 2011:s, galgá erenoamážit sáhttit čuvget mo geavaheadjit árvvoštallet diehtujohkima penšunsuorggis, mii guoská daid olbmuid geat leat dan guđa jagis riegeadan geat sáhttet ahkepenšuvnna

oazžut álbmotoajus odđa, geabbilis penšunnjuolgadusaid mielde. Sámi guovlluin galget jeavddalaččat čadahuvvot báikkálaš geavaheddjiidiskadeamit.

2. Lávdegotti mearkkašeamit

Lávdegoddi, Bargiidbellodaga miellahtut, Lise Christoffersen, Håkon Haugli, Hilde Magnusson, Ingalill Olsen ja Eirik Sivertsen, Ovddádusbellodaga, Gjermund Hagesæter, Morten Ørsal Johansen ja Åge Starheim, Olgešbellodaga, Trond Helleland ja Michael Tetzschner, Sosialisttalaš Gurutbellodaga, jodiheadđi Aksel Hagen, Guovddášbellodaga, Heidi Greni, ja Kristtalaš Álbmotbellodaga, Geir Jørgen Bekkevold, čujuhit Dieđ. St. 8 (2011–2012) Sámedikki doaimma birra 2010.

Lávdegotti eanetlohku, buohkat earret Ovddádusbellodaga miellahtut, čujuha dasa ahte Norgga stáhta álgoálggus lea vuodđuduvvon guovtti álbmoga territoria ala, sápmelaččaid ja dážaid, ja ahte goappašiid álbmogiin lea seamma riekti ja seamma vuoigatvuodát ovdánahttit iežaset kultuvrra ja giela. Sámeálbmot lea álgoálbmot mas lea álbmotrievttálaš vuoigatvuodta erenoamáš kultursuodjaleapmái. Eanetlohku čujuha dasa ahte Sámediggi lea ása-huvvon sámelága vuodul doahhtalit Vuodđolága 110 a §. Dát addá Sámediggái sierra sajádaga álbmotvál-ljejuvvon orgánan mas lea stuorra friddjavuohta. Sámedikkis lea danne maiddái ovddasvástádus daid hálddašanguovlluin mat dasa lea addon ja vuoruhit iešguđetlágan ulbmiliid addojuvvon rámmaid siste.

Eanetlohku lea fuomášan ahte lea ain soahpatmeahttuvuohta Sámedikki ja ráđdehusa gaskkas das mii guoská dasa makkár láidestemiid álbmotrievtti álgoálbmot ja unnitlohkočearddaid njuolggadusat sáhttet bidjat departemeanttaide go ráhkadit jahkásaš bušeahttaevttohusaid Sturradiggái. Eanetlohku lea mearkkašan ahte almmatge lea ovttaoaivilvuodta das makkár bargovugiid galgá čuovvut go Sámediggi ja ráđdehus galget gulahallat daid osiin stáhtabušehtas mat gusket sámi ulbmiliidda. Eanetlohku dáhttu ahte dáid áššiiguin barget viidáseappot vai oččošedje proseassa masa goappašat bealit mihtet.

Eanetlohku čujuha ahte sámegielaide ángiruššan lea áibbas dehálaš sihkarastin dihtii sámi kultuvrra. Eanetlohku diehtá ahte leat hástalusat gávdnat dulkkaid, erenoamážit julev- ja máttasámegielaide. Eanetlohku oaivvilda maiddái ahte Sámedikkis lea erenoamáš bargu veahkehit gielddaid sámi hálddašanguovllus ráhkadit sámi oahpponea-

vvuid. Eanetlohku lea čoahkkimis Gáivuona gielddain beassan diehtit ahte Gáivuotna eanaš ráhkada oahpponeavvuid ja oahppoplánaid iežas ruđain. Eanetlohku oaivvilda ahte Sámedikkis lea dehálaš rolla veahkehit ja koordineret dán barggu.

Eanetlohku lea fuomášan ahte ráđdehus, 2012 rájes, árvvoštallá bidjat Sámedikki jahkedieđáhusa ovdan bušeahttaproposišuvnna mielddusin. Eanetlohku háliida deattuhit man dehálaš lea ahte Sturradiggi jeavddalaččat digaštallá sámi áššiid, ja čujuha ahte Sámedikki jahkedieđáhusa jahkásaš gieđahallan addá dakkár liibba. Dán geažil bivdá eanetlohku ahte Sámedikki jahkedieđáhus ain biddjo ovdan Sturradiggái sierra áššin.

Eanetlohku guorrasa ráđdehusa dáhttui johti-leabbo gieđahallat Sámedikki jahkedieđáhusa, ja bivdá ráđdehusa ain bargat dán ovdii.

Eanetlogus eai leat muđui mearkkašeamit, ja evttoha ahte dieđáhus čuovvu beavdegirjji.

Lávdegotti Ovddádusbellodaga miellahtut čujuhit dasa ahte juohkehaččas norgga riikkavuložiin leat seamma demokrátalaš, politihkalaš ja siviila vuodđovuogatvuodát ja friddjavuodát.

Dát miellahtut garrasit vuosttaldit ahte kultuvrralaš duogáš mearrida jienastanvuoigatvuodá ja válgadohkálašvuodá sámediggeválggas, ja čujuhit Ovddádusbellodaga vuodđoolmmošoidnui ahte ovttaskasolbmo galgá árvvusatnit, beroškeahtá kultuvrralaš dahje čearddalaš duogázis. Dát miellahtut oaivvildit ahte politihkalaš vuogádat, mii lea vuodđuduvvon kultuvrralaš dahje čearddalaš gullevašvuhtii, lea áibbas dohkemeahtun go dát dagaha riidduid.

Dát miellahtut čujuhit ahte sápmelaččaide politihkalaš, eaiggáduššanvuoigatvuodalaš dahje eará liigevuoigatvuodaid addin ásaha váralaš áššečoavdinmálla, go sápmelaččat guhkkín eret leat stuoramus minoritehta Norggas. Erenoamážit Oslo-guovllus leat máŋga joavkku mat guhkit ággi mielde sáhttet gáibidišgoahit seamma vuoigatvuodaid go maid Sturradiggi lea addán sápmelaččaide.

Dáid miellahtuid oaivila mielde eai galgga sápmelaččat adnojuvvot álgoálbmogin, muhto našunála minoritehtan seammaláhkai go juvddalaččat, norggasuopmelaččat (kvenat), vuovdesuopmelaččat ja románaálbmot.

Dát miellahtut čujuhit dasa ahte Sámedikki vuodđun lea Sámevuoigatvuodalávdegoddi, mii nammaduvvui kruvdnoprinsaresolušuvnna golggotmánu 10.b. 1980 oassin soabahanbarggus maŋŋá Ált-tá-čázadaga riiddu. Proseassat mat maŋŋá leat sápmelaččaide addán sierravuoigatvuodaid nuppiin sániin biddjojuvvojedje johtui oazžut sisriikapolitihkalaš ráfi, ii ge iešalddis nannet álgoálbmogiid vuoi-

gatvuodaid, ii ge doahttalit riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid.

Dát miellahtut eai hálit árvvoštallat Dieđ. St. 8 (2011–2012) sivas go dát miellahtut evttohit heaittihit Sámedikki, ja čujuhit dán oktavuodas iežaset molssaevttolaš stáhtabušehttii guoski mearkašumiide, Árvalusaš 16 S (2011–2012), vrd. Prop. 1 S (2010–2011), ja Árv. 134 S (2011–2012), vrd. Dokumeanta 8:154 (2010–2011).

3. Lávdegottit ráva

Lávdegottis eai leat muđui mearkkašeami, čujuha dieđáhussii ja rávve Stuorradikki dahkat dákkár

m e a r r á d u s a :

Dieđ. St. 8 (2011–2012) – Sámedikki doaimma birra 2010 – čuovvu beavdegirjji.

Oslo, gielda- ja hálldašanlávdegottis, cuonjománu 17.b. 2012

Aksel Hagen
jodiheaddji

Trond Helleland
sátnejodiheaddji

